

Zdzisław Piotr Szkutnik

E-learning w kształceniu polskich bibliotekarzy oraz użytkowników bibliotek

Forum Bibliotek Medycznych 3/1 (5), 101-157

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Komplet dokumentów kandydat przesyła do Sekretarza Komisji, który będąc z nim w stałym kontakcie, informuje o ewentualnych brakach w dokumentacji, o decyzji Komisji, miejscu i terminie egzaminu.

W ostatnich latach przeprowadzamy egzaminy dla kilkunastu osób w każdej sesji. Zdarza się, że kandydat nie otrzymuje oceny pozytywnej, ma jednak prawo przystąpić do egzaminu ponownie, najwcześniej w następnym roku.

Stanowiska kustosza lub starszego kustosza dyplomowanego to najwyższy stopień w hierarchii zawodowej, umożliwiający objęcie funkcji dyrektora placówki – toteż wymagania w stosunku do tej grupy zawodowej muszą być wysokie, aby zachować rangę zawodu i zyskać prestiż w środowisku i społeczeństwie.

Doc. dr Zdzisław Piotr Szkutnik
Poznań - WSUS

E-LEARNING W KSZTAŁCENIU POLSKICH BIBLIOTEKARZY ORAZ UŻYTKOWNIKÓW BIBLIOTEK

Wprowadzenie

Nowoczesne technologie informacyjne wywierają coraz większy wpływ także na edukację. Przykładem jest e-learning, któremu jako nowej formie prowadzenia kształcenia na wszystkich etapach rozwoju edukacyjnego człowieka udziela się od pewnego czasu na całym świecie coraz więcej uwagi. Nie bez znaczenia jest tu fakt, że e-kształcenie uznaje się także za jedno z ważniejszych narzędzi budowania społeczeństwa informacyjnego.

Od prawie 10 lat e-kształcenie jest obecne również w Polsce, gdzie obserwuje się powstawanie coraz to nowych inicjatyw w tym zakresie. Zainteresowane są nim zarówno szkoły, jak i uczelnie, z których ponad dwadzieścia prowadzi już z powodzeniem zdalne studia oparte o formy e-edukacji¹. Inne szkoły, uczelnie czy instytuty naukowe rozważają lub przygotowują się do zastosowania tej technologii edukacyjnej w ramach prowadzonego przez siebie kształcenia. Na łącznie około 450 szkół wyższych w Polsce nie jest to wiele.

¹ Beata Marszałek: *E-learning jako forma nauki wykorzystująca internetowe narzędzia komunikacyjne*. Praca magisterska, Wyższa Szkoła Umiejętności Społecznych w Poznaniu, 2009. Wydruk komputerowy, s. 82

Jerzy Mischke pyta, *Dlaczego – pomimo powszechnie znanych zalet e-nauczania – jest ono wprowadzane na polskie uczelnie tak opieszale?*² Dlaczego, pomimo innego czynnika: predyspozycji pokolenia potencjalnych użytkowników wychowanych w otoczeniu e-mediów i technologii komunikacyjnych oraz serwisów społecznościowych, wprowadzanie e-nauczania na nasze uczelnie przebiega tak wolno?

Skoro w dobie cywilizacji informacyjnej wiedza zyskuje rangę „bogactwa strategicznego”, stając się najważniejszą siłą napędową rozwoju społeczeństw, to zrozumiałe, iż znaczenie edukacji akademickiej także zasadniczo rośnie. Zatem zmiany w technologii nauczania kładące nacisk na kształcenie umiejętności uczenia się, czemu sprzyja właśnie e-learning, również powinny zyskiwać społeczną akceptację i odpowiednie zapotrzebowanie³.

Chociaż faktycznie e-edukacja przenika do polskich szkół wyższych znacznie wolniej niż w wielu krajach Unii Europejskiej, to warto odnotować, że zmienia się na korzyść z roku na rok nastawienie studentów do podejmowania nauki w tej formie⁴.

Krytyka zbyt powolnego przekształcania się szkolnictwa wyższego, w tym wprowadzania e-technologii edukacyjnej jest jednak widoczna i słychać ją często. Dla skuteczniejszego zmotywowania nas bibliotekarzy w jej zastosowaniu przytoczmy jeszcze jedno zdanie - Ewy Wilk z ‘Polityki’: *Polska podpisała się obiema rękoma pod Deklaracją Bolońską w sprawie Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego. Według Strategii Lizbońskiej mamy całą Europą ścigać się technologicznie z USA. Ale kto by pamiętał, że to są konkretne zobowiązania do kompatybilnego z europejskim szkolnictwem, a nie – bez obrazy – poczwary, której nieliczne elementy są kompatybilne, lecz całość – wiecznym wstępem i zarysem*⁵.

² Jerzy Mischke: Przeszkody, powody i utracone korzyści. E-nauczanie w polskich uczelniach wyższych. W: E-edukacja – analiza dokonań i perspektyw rozwoju. Pod red. Marcina Dąbrowskiego i Marty Zajęc. Warszawa 2009, s.19. Autor, profesor i wybitny specjalista w zakresie e-learningu, dalej wyjaśnia z pewną dozą ironii swoje zdziwienie: *W którąkolwiek bowiem stronę się zwrócić, wszędzie słychać zachwyty nad ogromnymi możliwościami edukacyjnymi internetu i przepowiednie wykluczenia w najbliższej przyszłości z aktywnego życia społeczeństw całych grup społecznych, które nie potrafią posługiwać się technologiami informacyjnymi. Wynikałoby z tego, że wypchnięcie poza nawias czeka również większość nauczycieli szkół wyższych, którzy nie tylko nie dostrzegają możliwości kryjących się w e-edukacji, ale i nie widzą niebezpieczeństwa, na jakie się z tego powodu narażają.* Por. też Wilkin M. *E-nauczanie dla wielu czy dla nielicznych?* W: *E-edukacja – analiza dokonań i perspektyw rozwoju...op.cit.,s. 25-34*

³ Zob. Maria Kozielska: W poszukiwaniu modelu edukacji dla społeczeństwa wiedzy. W: *Edukacja dla społeczeństwa wiedzy.* Pod red. M. Kozielskiej. Toruń 2007 s.14-17

⁴ Ewa Lubina: Wdrażanie e-learningu w szkołach wyższych w świetle potrzeb i zainteresowań studentów. W: *E-edukacja – analiza dokonań i perspektyw rozwoju...op.cit., s.35-39*

⁵ Ewa Wilk: Przekrój gejeru. *Polityka* 2009 Nr 26 s. 18

Nie miejsce jednak i czas, by wnikać teraz w te zasygnalizowane wyżej interesujące problemy; kompleksowej odpowiedzi na związane z nimi pytania dostarczą przywołane publikacje autorstwa specjalistów w zakresie e-learningu.

E-learning – mini wyjaśnienie maxi sprawy

Z różnymi tłumaczeniami tego angielskiego pojęcia zetknęliśmy się już w powyższym tekście, a następne poznamy poniżej. Teraz spróbujemy odpowiedzieć, czy oznacza ono rzeczywiście nową jakość w nauczaniu, czy tylko nowe formy nauki i komunikacji, które są efektem wszechobecnej globalizacji?

Najprościej można powiedzieć, że e-learning to model działań, w których technologia informacyjno-komunikacyjna wykorzystywana jest do wspierania ogólnie rozumianych procesów szkoleniowych. To nauczanie na odległość z wykorzystaniem komputerów i Internetu, które obecnie staje się poważną alternatywą dla kształcenia tradycyjnego. Właśnie Internet stanowi istotę fenomenu obecnej postaci zdalnej edukacji umożliwiającej komunikowanie się synchroniczne i asynchroniczne. Pozwala on w trakcie szkolenia mieć praktycznie nieograniczony dostęp do materiałów dydaktycznych i celowo dobranych źródeł informacji, testów sprawdzających i ćwiczeń do samodzielnego rozwiązywania, a także daje możliwość kontaktu (interakcji) z nauczycielem i grupowej współpracy uczestnikom zajęć za pomocą odpowiednich narzędzi komunikacji internetowej⁶. Można też powiedzieć, iż jest to zindustrializowana forma nauczania i uczenia się. Charakterystyczna dla niej jest rola mediów, masowość edukacji na odległość oraz uprzemysłowienie tego procesu⁷. Jest też sposobem zapewniającym wysoką jakość kształcenia przy wzrastającej liczbie uczących się oraz nieproporcjonalnie małym wzroście nauczycieli akademickich, a także infrastruktury uczelni. Przez ostatnie 15 lat liczba studentów wzrosła czterokrotnie, a liczba profesorów tylko dwukrotnie. Na 14 tysięcy profesorów 44 proc. przekroczyło 70. rok życia, mniej niż połowa spośród nich jest na emeryturze⁸.

Istota uczenia się na odległość sprowadza się przede wszystkim do samokształcenia z elementami samokontroli. Zadaniem nauczyciela - bardziej jako anonimowego koordynatora i doradcy (tutora, korepetytora) - nie jest jedynie egzekwowanie wiedzy i umiejętności uczącego się, ale przede wszystkim pomoc w opanowaniu materiału. Szerzej o nowej roli nauczyciela będzie mowa w dalszej części referatu.

⁶ Zob. Marta Z a j ą c : E-learning po polsku – przegląd form, metod i przykładów. W: Współczesna technologia informacyjna i edukacyjna. Red. Tadeusz Lewowicki, Bronisław Siemieniecki. Toruń: 2005 s. 394; Grażyna Penkowska,; Kształcenie wirtualne w uniwersytecie. W: Edukacja dla społeczeństwa wiedzy. Pod red. Marii Kozielskiej. Toruń 2007 s. 152

⁷ Zwraca na te aspekty uwagę Anna P i e t r z a k : *Life long = e-learning?* W: *Media w procesie informacyjno-komunikacyjnym*. Pod red. Tadeusza Lewowickiego i Bronisława Siemienieckiego. Toruń 2008 s.64

⁸ Zob. Wojciech Z i e l i ń s k i : Co hamje rozwój e-nauczania w Polsce? W: Akademia on-line. Red. Nauk. Jerzy Mischke. Łódź 2005 s. 65; Wilk Ewa op. cit. s. 16-18

Nauczanie na odległość jest znane od dawna (np. korespondencyjne), przy użyciu mediów (radia czy telewizji, jeśli uwzględnimy doświadczenia Australii) – od pierwszej połowy ubiegłego wieku. Ale gwałtowny rozwój edukacji wykorzystującej sieć internetową przypada na ostatnią dekadę dwudziestego wieku. W Polsce możemy mówić praktycznie o tej formie kształcenia od początku 2000 roku.

Od pewnego czasu coraz większe uznanie zdobywa tzw. *blended learning*, czyli *nauczanie mieszane*⁹. Jest ono wygodne zarówno dla studentów, jak i nauczycieli. Umożliwia z jednej strony realizację kształcenia tzw. tradycyjnego, kiedy uczestnicy pracują wraz z nauczycielem na terenie uczelni pozostając w żywym kontakcie z sobą, z drugiej - pewne moduły kursu przenoszone są na platformę edukacyjną i realizowane samodzielnie przez słuchaczy drogą internetową. Idea *blended learning* polega zatem na współistnieniu obydwu form nauczania przy jednoczesnym wykorzystaniu wszystkich zalet i zniwelowaniu wad obu metod.

O jakich formach e-learningu można mówić w bibliotekach?

Głównie są to, mówiąc ogólnie e-tutoriale, ale coraz częściej stosuje się interaktywne formy wykorzystujące platformy edukacyjne do zdalnego nauczania w systemie asynchronicznym. Sporadycznie spotkać można szkolenia synchroniczne, ale raczej nie są one organizowane przez biblioteki, tylko co najwyżej – prowadzone przez bibliotekarzy¹⁰.

Zalety i wady e-kształcenia

Rozwój kształcenia na odległość skłania do refleksji nad możliwościami i ograniczeniami e-learningu, nad jego zaletami i wadami. Bo przecież ten rodzaj edukacji, chociaż obecnie w Polsce spowolniony, jest w gruncie rzeczy na uczelniach nieunikniony.

Ta nowa forma edukacji może wzmocniać i wzbogacać relacje (komunikację) student – wykładowca, bowiem z założenia jest nauczaniem interaktywnym, czyli zakładającym aktywność ucznia podczas pobierania informacji, a właściwie jej zdobywania¹¹. Uczenie się może być w takim wypadku efektywne, angażujące i rozwijające, czyli edukacyjnie nośne. Jednak w dużym stopniu od nauczyciela zależy intensywność tej interakcji ze wszystkimi jej pozytywnymi cechami.

⁹ Urszula C i m o c h : Jak zaprojektować efektywne szkolenie *blended learning*? [online] EBIB 2009 Nr 4 . [Dostęp: 2009-07-23] dostępny w World Wide Web, <http://www.ebib.info/2009/104/a.php?cimoch>

¹⁰ Ewa K u r k o w s k a : Bibliotekarze i e-learning. [Dokument elektroniczny – ppt] udostępniony piszącemu przez Autorkę- adiunkta w Instytucie INiB UMK . Referat prezentowany na Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej *Bibliotekarz: uniwersalność i innowacyjność profesji*. Bydgoszcz 14-15 maja 2009, zorganizowanej przez Katedrę Informatyki i Bibliologii oraz Bibliotekę Główną Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

¹¹ Zob. Leksykon e-nauczania. Prac. zbior. pod red. Ryszarda Tadeusiewicza i in. Łódź 2007 s.31

Jest to niewątpliwie uczenie w postaci zindywidualizowanej, zaś nieprzerwana praca sieci stwarza użytkownikom możliwość korzystania z niej w dowolnej porze, co sprawia, że można dostosować tempo i czas pracy do własnych możliwości i potrzeb studenta.

Do kolejnych zalet zalicza się możliwość nauki w różnych miejscach i inne 'logistyczne' udogodnienia, a więc zmniejszenie kosztów dojazdu (eliminacja odległości), oszczędność czasu, zakwaterowania. Najważniejsze znaczenie wydają się jednak mieć zalety merytoryczne, tj. dostęp do różnych źródeł informacji na świecie, możliwość dyskusji i wymiany poglądów z każdym uczestnikiem kursu i wyboru tempa tej komunikacji stosownie do potrzeb.

Cechą materiałów dydaktycznych preferowanych w tego rodzaju kształceniu jest ich multimedialność, co sprawia, że oddziałuje się na prawie wszystkie zmysły człowieka. Józef Bednarek stwierdza, że w odróżnieniu od nauczania konwencjonalnego uzyskuje się dzięki ich zastosowaniu, m.in. następujące wyniki:

- skuteczność nauczania wyższą o 56%;
- zrozumienie tematu wyższe o 50-60%;
- nieporozumienia przy przekazywaniu wiedzy mniejsze o 20-40%;
- oszczędność czasu 38-70%;
- tempo nauczania wyższe o 60%;
- zakres przyswojonej wiedzy wyższy o 25-50%¹².

Ponadto, wspomniany autor zwraca uwagę na ścisły związek między zdolnością zapamiętywania a rodzajem zmysłowej percepcji, którą uruchamiają określone materiały multimedialne. Tak więc w pamięci uczącego się pozostaje:

- 20% informacji słyszanej;
- 30% widzianej;
- do 40% przy percepcji wzrokowej i słuchowej¹³.

Kolejną zaletą są bardziej wydajne metody kontroli, bowiem nauczyciel ma dostęp do każdego z uczniów: komunikacja synchroniczna, np. czat, jak też asynchroniczna (e-mail, sprawdzanie zadań, monitoring raportów aktywności, co zapewnia specjalne narzędzie niektórych platform edukacyjnych).

Wreszcie, nie bez znaczenia pozostaje ułatwienie kształcenia osobom niepełnosprawnym i kobietom zaangażowanym w pewnym etapie życia w sprawy rodzinne, wychowywanie dzieci.

Wyniki badań dostępne w literaturze przedmiotu potwierdzają, iż zdecydowana większość studentów (aż 63%) popiera e-kształcenie uzasadniając to całym

¹² Józef B e d n a r e k : Multimedia w kształceniu. Warszawa 2008 s.16

¹³ Ibid. s. 15

szeregiem ciekawych argumentów¹⁴.

Z drugiej strony e-learning wymaga osobistego zaangażowania uczącego się studenta oraz wysokiej motywacji i samodyscypliny z jego strony¹⁵, z czym są nieraz kłopoty.

W procesie kształcenia na odległość występują jednak znacznie poważniejsze wady i ograniczenia czy mówiąc ogólniej – bariery. Maria Kocójowa¹⁶ mówi o czterech typach barier: mentalnych, sprzętowo-finansowych, metodycznych i językowych, przy czym ta ostatnia (język angielski jako język Internetu) nie ma już dzisiaj takiego znaczenia wobec licznych polskich wersji różnych interfejsów czy całych platform, a także coraz lepszego poziomu automatycznych translacji.

Do pierwszych zalicza obawy nauczycieli i studentów czy poradzą sobie z trudnościami technicznymi i dodatkowym wkładem pracy niezbędnym dla przygotowania e-kursu, zwłaszcza multimedialnych pomocy dydaktycznych czy korzystania z niego (czasochłonność analizy multimedialnych i hipermedialnych materiałów dydaktycznych); nie zachęca też konieczność dyspozycyjności nauczyciela (obsługa interaktywności).

Nie bez znaczenia są bariery psychologiczne: poczucie wyobcowania i izolacji spowodowane brakiem bezpośrednich kontaktów z wykładowcą i słuchaczami z grupy. Ta separacja od grupy i nauczyciela ogranicza więzi społeczne, przez co motywacja i wytrwałość - typowe dla dopingującej atmosfery szkoły - muszą być nieustannie stymulowane. Wreszcie, ograniczeniem jest brak indywidualnych predyspozycji do samokształcenia tak charakterystycznego dla e-learningu oraz samokontroli i samodyscypliny.

Zaplecze techniczne i finansowe ma z kolei wpływ na jakość nauczania w tym trybie. Ważna jest konieczność posiadania zróżnicowanego i drogiego sprzętu zintegrowanego z Internetem, jak też szybki i tani dostęp studenta do sieci. Nie zawsze jest możliwość wyasygnowania dodatkowych środków finansowych z niezbyt zasobnej kasy uczelni na zakup wspomnianych narzędzi do zdalnego kształcenia.

Niewystarczające przygotowanie metodyczne i pedagogiczne do organizowania studiów wirtualnych i związana z tym konieczność szkoleń kadry oraz zatrudnienia pracowników technicznych, administratorów, metodyków e-learningu, grafików

¹⁴ Por. Wanda K w i a t k o w s k a : Możliwości i ograniczenia w kształceniu na odległość – ujęcie teoretyczne i praktyczne. W: Media w procesie informacyjno-komunikacyjnym. Pod red. Tadeusza Lewowickiego i Bronisława Siemienieckiego. Toruń 2008 s. 58-59

¹⁵ Zob. Jerzy M i s c h k e, Anna S t a n i s ł a w s k a : Nauczanie, cybernetyka, jakości efektywność. W: Akademia on-line. Red. nauk. Jerzy Mischke. Łódź 2006 s. 4

¹⁶ Maria K o c ó j o w a : Konieczność XXI wieku: ICT w edukacji na odległość polskich profesjonalistów informacji naukowej i bibliotekarstwa (zalety i utrudnienia). W: Edukacja na odległość. Nowe technologie w informacji i bibliotekarstwie. Red. Maria Kocójowa. Kraków 2003

itp. Czy wreszcie brak umiejętności sprawnego posługiwania się komputerem i wykorzystania sieci¹⁷.

E-kształcenie w polskim prawie

Jeszcze do niedawna mieliśmy do czynienia z niedostrzeganiem inicjatyw e-learningowych, czego dowodem był – zdaniem niektórych autorów¹⁸ -ogólnikowy zapis art. 164 ust. 3 Ustawy z dnia 27 lipca 2005 roku *Prawo o szkolnictwie wyższym: Zajęcia na studiach mogą być prowadzone także z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość*¹⁹. Tyle samo uwagi w ustawie poświęcono... stołówkom, które uczelnie też mogą prowadzić (art. 14). Żartowano, że w USA nie ma w ogóle ustawy o szkolnictwie wyższym, a ilu tam jest laureatów nagrody Nobla?

Kolejny jednak ustęp (4) przywołanego artykułu 164 sprawę ukierunkował, wskutek czego ukazało się stosowne Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 września 2007 roku²⁰, które w pierwszej wersji określało różne limity liczby godzin zajęć dydaktycznych na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych prowadzonych z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość na różnych poziomach w zależności od statusu (uprawnień) jednostek organizacyjnych uczelni. I tak liczba tych godzin nie mogła być większa niż 80% w przypadku posiadania uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego; 60% - gdy jednostka mogła nadawać stopnie naukowe doktora i 40% w przypadku pozostałych jednostek.

Po miesiącu nastąpiła nowelizacja tego Rozporządzenia zmniejszająca dotychczasowe 80% do 70%²¹, by ponownie po siedmiu miesiącach dokonać kolejnej zmiany²² ujednolicającej prawo prowadzenia zajęć zdalnych w liczbie nie przekraczającej 60% ogólnej liczby godzin zajęć dydaktycznych (nie dotyczy zajęć praktycznych i laboratoryjnych) określonych w standardach kształcenia dla poszczególnych kierunków studiów prowadzonych przez jednostki uczelni niezależnie od posiadanych uprawnień do nadawania stopni naukowych. Tak więc od 25 września 2007 roku nowelizowano Rozporządzenia dwukrotnie, za każdym razem obniżając dopuszczalną maksymalną proporcję godzin e-kształcenia o 10 procent,

¹⁷ Zob. Maria K w i a t k o w s k a : op. cit. s. 56-57; zob. też: Adam Marszałek: op.cit. s.68; Grażyna Penkowska op.cit. s.157

¹⁸ Agnieszka W i e r z b i c k a : Miejsce e-nauczania w szkolnictwie wyższym. W: III Sympozjum kształcenia na odległość – metody i narzędzia. Gdynia 2005 s. 134

¹⁹ Dz.U. Nr 164, poz. 1365 z późn. zm

²⁰ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 września 2007 r. w sprawie warunków, jakie muszą być spełnione, aby zajęcia dydaktyczne na studiach mogły być prowadzone z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość. Dz.U. nr 188, poz. 1347

²¹ Dz.U. 2007 Nr 208, poz. 1506

²² Dz.U. 2008 Nr 90, poz. 551

tj. z 80%, poprzez 70% do 60%. Niektórzy zastanawiali się, jakie są merytoryczne podstawy wyznaczenia wspomnianej proporcji na poziomie 60%²³.

W §2 przywołanego *Rozporządzenia* określa się warunki tych zajęć, które muszą być spełnione łącznie. Na niektóre z nich, zwłaszcza te mówiące, jaki element zdalnego kształcenia powinien być zrealizowany w siedzibie uczelni, warto zwrócić uwagę. I tak szkoła powinna:

1. posiadać przygotowaną do prowadzenia e-kształcenia kadrę nauczycieli akademickich
2. zapewnić dostęp do infrastruktury informatycznej i oprogramowania
3. zapewnić materiały dydaktyczne w formie elektronicznej
4. zapewnić każdemu studentowi możliwość osobistej konsultacji z nauczycielem prowadzącym e-zajęcia w siedzibie szkoły
5. zapewnić bieżącą kontrolę postępów w nauce studentów, weryfikację wiedzy i umiejętności, w tym również poprzez przeprowadzenie zaliczeń i egzaminów kończących zajęcia dydaktyczne z określonego przedmiotu w siedzibie szkoły
6. zapewnić bieżącą kontrolę aktywności prowadzących zajęcia²⁴.

Czy ze wszystkich tych warunków prowadzący e-szkolenia bibliotekarze zdają sobie sprawę?

Zmiana filozofii kształcenia

W związku z wymaganiami *Procesu Bolońskiego* polskie szkolnictwo wyższe musi w najbliższych latach dokonać zmiany orientacji systemu kształcenia: przejść od „systemu nauczania” do „wspomagania uczenia się”. Oznacza to, że program studiów będzie definiował nie to, czego mamy studenta uczyć, ale to, co student ma umieć (wiedza, rozumienie, umiejętności, postawy)²⁵. Jeśli więc program studiów to program uczenia się, to trzeba będzie liczyć nie tylko godziny nauczania, ale również lub przede wszystkim godziny pracy studenta.

Osiągnięcia studenta wyrażane są za pomocą punktów zaliczeniowych, zwanych ‘punktami ECTS’. Jeden taki punkt odpowiada efektom kształcenia, których uzyskanie wymaga od przeciętnego studenta 25-30 godzin pracy, zarówno tej organizowanej przez uczelnię, jak i pracy własnej.

Jeśli dziekani wprowadzają ‘przysposobienie biblioteczne’ jako zajęcia obowiązkowe z wymogiem uzyskania zaliczenia, to muszą one figurować w planie studiów danego kierunku, co pociągnie za sobą wszystkie dalsze konsekwencje,

²³ Jerzy M i s c h k e : op.cit. s. 19

²⁴ Zob. Dz.U. nr 188, poz. 1347

²⁵ Zob. Tomasz S a r y u s z - W o l s k i : Prawidłowe funkcjonowanie systemu ECTS w uczelni. Korzyści wynikające z aplikacji o ECTS Label. [Dokument elektroniczny] [Dostęp: 2009-07-28], dostępny w World Wide Web, http://www.erasmus.org.pl/s/p/artykuly/29/292/TS_ECTS_120509.pdf

tj. nadanie przedmiotowi wartości chociaż w liczbie 1 ECTS oraz zmiany podejścia biblioteki: przejścia z „systemu nauczania”, na „system uczenia się”, czyli eksponowania nie tego, czego mamy studenta uczyć, lecz co on ma umieć, połączone z ewaluacją uzyskanej w tym zakresie wiedzy, rozumienia i umiejętności zastosowania. Bez tej zmiany biblioteka ze swą dydaktyką pozostanie na marginesie procesu kształcenia wykonując „kawał porządnej roboty, ale nie tej, która aktualnie jest oczekiwana”.

Trzeba przy tym pamiętać, że kształcąc studenta jako użytkownika biblioteki (informacji), czyli jego głównego warsztatu naukowego i dydaktycznego, dajemy mu punkt ECTS przypisany temu kursowi, jeśli spełni określone wymagania i osiągnie założone efekty kształcenia. Rozumie się przez nie zestawy kompetencji określające, co student będzie wiedział, rozumiał i/lub potrafił zrobić po zakończeniu kursu²⁶.

Oto przykład kompetencji ogólnych: *po zakończeniu nauki w ramach tych zajęć [...] student powinien wykazać się umiejętnością efektywnego wyszukiwania informacji ze źródeł podstawowych i wtórnych, włącznie z wyszukiwaniem informacji za pośrednictwem komputera w trybie online*²⁷.

Wspomniany Tomasz Saryusz-Wolski²⁸ stwierdza, że ECTS może prawidłowo funkcjonować jedynie w „systemie uczenia się”, w „systemie nauczania” jest sztuczny, a jeśli wprowadzany jest bez zrozumienia istoty i funkcji- to przeważnie traktowany bywa jako biurokratyczna przeszkoda²⁹. W dzisiejszej uczelnianej rzeczywistości ECTS-y nie odzwierciedlają nakładu pracy studenta, nie monitoruje się jej, zaś program i przedmioty nie są zdefiniowane przez efekty kształcenia. Brakuje też systemu akumulacji punktów, który zastępuje sztuczne liczenie ich liczby. W związku z tym student przechodzi na następny semestr po zaliczeniu poprzedniego, a nie na podstawie uzyskania odpowiedniej liczby punktów.

Dzisiaj uczelnie stoją przed zadaniem określenia efektów kształcenia i kompetencji dla wszystkich zajęć/przedmiotów, i jest to coś nowego dla kadry akademickiej w większości krajów. A więc podkreślmy jeszcze raz – nacisk kłaść się będzie na

²⁶ Zob. Europejski System Transferu i Akumulacji Punktów (ECTS). Krótki przewodnik... Warszawa 2006 s. 12

²⁷ Ibid. s.14

²⁸ Jest on pracownikiem Centrum Kształcenia Międzynarodowego Politechniki Łódzkiej, członkiem Zespołu Ekspertów Bolońskich. Politechnika Łódzka posiada prestiżowy znak jakości, tzw. 'ECTS Label', nadawany przez Komisję Europejską, potwierdzający prawidłowość stosowania ECTS. Posiadają go jedynie 43 europejskie uczelnie, w tym ostatnio – jako jedyna z Polski – Politechnika Łódzka

²⁹ Tomasz S a r y u s z - W o l s k i: *Prawidłowe...*

rezultaty kształcenia w postaci wiedzy, rozumienia i umiejętności, a także postaw³⁰, a nie na środki, jakie są stosowane, aby osiągnąć te rezultaty.

I właśnie posługiwanie się efektami nauczania stanowi zmianę filozofii kształcenia, co oznacza przejście od systemu, dla którego istotne były nakłady na nauczanie (czego i ile ma uczyć nauczyciel w ramach pensum dydaktycznego) do podejścia koncentrującego się na studencie i rezultatach kształcenia jakie ma on osiągnąć w wyniku uczenia się.

Te zapowiadane zmiany już znajdują odzwierciedlenie w nowych zadaniach Państwowej Komisji Akredytacyjnej, która w ocenie jakości procesu kształcenia teraz będzie bardziej zorientowana na efekty nauczania. Ważne więc będzie w jaki sposób jednostka zdefiniowała efekty procesu dydaktycznego, a w szczególności, w jaki sposób weryfikowana jest wiedza i umiejętności studenta³¹.

W centrum uwagi PKA znajdzie się więc skuteczność uczelni w kształceniu umiejętności studentów, wewnętrzny system uczelni zapewniający jakość, a także ramy kwalifikacji absolwenta, będące kolejną nowością, która ma być gotowa w postaci Krajowych Ram Kwalifikacji do końca 2010 roku. KRK będą jednolitym opisem polskiego systemu edukacji, w którym każdemu kierunkowi studiów przypisane zostaną określone kwalifikacje opisane pod kątem nakładu pracy, poziomu nauczania, efektów kształcenia, kompetencji i profilu³².

Można przyjąć z dużym prawdopodobieństwem, że opisane nowości przełożą się także na nowe zadania i oczekiwania wobec bibliotecznej dydaktyki, w tym uprawianej również w technologii e-learningu.

E-kształcenie bibliotekarzy w praktyce uczelni wyższych

Obecny stan kształcenia bibliotekarzy w Polsce jest zależny od „rynku producenta”. To on, czyli środowisko akademickie, a nie środowisko bibliotekarskie, kształtuje standardy kształcenia. Przy tym, nie prowadzi się na większą skalę badań nad przygotowaniem absolwentów pod kątem potrzeb rynku. Ale to się zmieni i powinniśmy zacząć się przygotowywać do „rynku studenta i pracodawcy”. Należy zmienić optykę widzenia spraw treści programowych pochyłając się bardziej nad potrzebami pracodawcy oraz studiujących. Proces boloński – to trzy stopnie kształcenia (studia licencjackie, magisterskie, doktoranckie), które nie muszą być kontynuacją

³⁰ Postawa= wiedzieć, kim być we współżyciu z innymi i w kontekście społecznym (tuning). Zob. Maria Misiewicz: Ewolucja systemu ECTS. [Dokument elektroniczny]. [Dostęp: 2009-07-28], dostępny w World Wide Web, http://www.erasmus.org.pl/s/p/artukuly/29/292/MM_ewolucja%20ECTS_180509.pdf

³¹ Danuta Strahl: Nowe zadania Państwowej Komisji Akredytacyjnej w świetle wdrażania ram kwalifikacji. [Dokument elektroniczny]. [Dostęp: 2009-07-28], dostępny w World Wide Web, http://www.erasmus.org.pl/s/p/artukuly/29/292/D.Strahl_zadania%20PKA_270509.pdf

³² Maria Misiewicz: op. cit. passim

poprzedniego, są bowiem nową jakością wiedzy i umiejętności. Każdemu ze stopni przypisane są odrębne efekty kształcenia³³.

W jakim zakresie studia bibliotekoznawcze przygotowują słuchaczy do stosowania w późniejszej praktyce zawodowej technik e-kształcenia? Sięgnijmy do ministerialnych *Standardów kształcenia dla kierunku studiów: Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo*³⁴. W kwalifikacjach absolwenta tych studiów pierwszego stopnia wymaga się: *Powinien znać metody pracy z czytelnikiem i użytkownikami informacji oraz kształcenia użytkowników. [...] Powinien ponadto wykazywać się: otwartością na zmiany, innowacyjnością oraz umiejętnością przystosowywania się do zmieniającego się środowiska. Powinien mieć wpojone nawyki ustawicznego kształcenia i doskonalenia zawodowego.*

Zaś absolwent tychże studiów drugiego stopnia powinien: *[...] także posiadać zmysł krytyczny i nastawienie innowacyjne związane z rozwojem technologii informacyjnej i komunikacyjnej oraz postępowymi tendencjami w bibliotekarstwie.*

Pośrednio z tych zapisów można wysnuć dyrektywę, że w kształceniu użytkownika informacji należy stosować e-learning, o ile absolwent ten został w trakcie studiów obeznany z tą technologią. Słyszysz się jednak głosy za nadaniem statusu autonomicznego przedmiotu kształcenia na kierunku INiB ‘edukacji medialnej’, której w standardzie MNiSzW nie przewiduje się. Ale mogłaby to być także inna formuła sprzyjająca efektywnej realizacji celów i zadań rozwijających kompetencje i świadomość medialną³⁵.

Za dwa lata znikną „standardy kształcenia” dla kierunków, a pojawią się „struktury kwalifikacji”, o czym wspomniano we wcześniejszym fragmencie referatu. Zachodzi więc już dziś potrzeba zainicjowania prac nad zdefiniowaniem dziedzinowych efektów uczenia w zakresie informacji naukowej i bibliotekoznawstwa. Do tych prac – zdaniem prof. Marii Próchnickiej z Instytutu INiB UJ – należałoby włączyć wszystkich interesariuszy, tj. ośrodki kształcenia bibliotekarzy, środowiska zawodowe, organizacje zawodowe, studentów tego kierunku i wreszcie jego absolwentów. Włączyć do opracowania standardów akredytacji dla kierunku INiB.

Trudno dzisiaj o zbiorczy obraz kształcenia bibliotekarzy z wykorzystaniem technologii e-learningu w 15 polskich ośrodkach. Można jednak z dużym prawdopodobieństwem założyć, że są to sporadyczne i indywidualne inicjatywy,

³³ Niektóre myśli zaczerpnięto z wykładu prof. Marii Próchnickiej – dyrektora Instytutu INiB UJ zatytułowanego: *Przed przełomem – perspektywy kształcenia bibliotekarzy w Polsce*, wygłoszonego 11 maja 2009 r. w BU w Poznaniu

³⁴ Zob.: http://www.bip.nauka.gov.pl/_gAllery/23/61/2361/44_informacja_naukowa_i_bibliotekoznawstwo.pdf

³⁵ Iwona M o r a w s k a : *Strategie kształcenia medialnego we współczesnej szkole*. W: *Komunikowanie się w mediach elektronicznych. Język, edukacja, semiotyka*. Red. nauk. Mirosław Filiciak, Grzegorz Ptaszek. Warszawa 2009 s.179

których kilka wymienię dla przykładu. Mają one raczej charakter *blended learningu*. Nauczanie typu mieszanego, tj. wspomagane kursami online stosowane w trakcie studiów oswoją przyszłych bibliotekarzy ze szkoleniami online, przez co w przyszłości łatwiej będzie im poruszać się w tym środowisku³⁶.

Problematykę tę podejmuje się na trzyletnich, kwalifikacyjnych Studiach Podyplomowych Bibliotekoznawstwa UJ: Nauczyciel – bibliotekarz w przedmiocie: *Wykorzystanie programów komputerowych w edukacji*. Sylabus przewiduje tu takie zagadnienia, jak: nauczanie na odległość, metodologię kształcenia przez Internet, projektowanie szkoleń i tworzenie materiałów dydaktycznych w technologii e-learningu, a także kształcenie umiejętności wsparcia nauczania tradycyjnego e-learningiem³⁷.

Jeden z wykładowców Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Kochanowskiego w Kielcach, dr Adam Jachimczyk na swojej prywatnej stronie internetowej zawarł liczne materiały dydaktyczne w formie prezentacji do wykładów i ćwiczeń z następujących przedmiotów: Technologia informacyjna, Automatyczne systemy biblioteczno-informacyjne, Źródła informacji w naukach humanistyczno-społecznych (i matematyczno-przyrodniczych), Biblioteki cyfrowe.

W niepublicznej Wyższej Szkole Umiejętności Społecznych w Poznaniu, w której od 4 lat kształcą się w trybie niestacjonarnym na studiach licencjackich (o nachyleniu infobrokerskim) z zakresu Informacji naukowej i bibliotekoznawstwa bibliotekarzy, a także na dwóch studiach podyplomowych z Informacji naukowej oraz Zarządzania bibliotekami, od trzech lat wykorzystuje się platformę edukacyjną 'Moodle' do wspierania tradycyjnego kształcenia technologią e-learningową. W ten sposób opracowano łącznie 24 przedmioty³⁸.

Podsumowując, ośrodki kształcące bibliotekarzy nie wyróżniają się specjalnie na tle powszechnej opieszałości wprowadzania e-nauczania. Prof. Jerzy Mischke traktuje to jako „[...]namacalny dowód zepchnięcia dydaktyki we wszystkich jej aspektach na obrzeża działalności uczelni wyższych i jednocześnie jako miernik wagi, jaką uczelnie i nauczyciele przykładają do procesu kształcenia”³⁹.

Kursy online dla bibliotekarzy i nauczycieli w ofercie dydaktycznej bibliotek

Zwiększa się wśród bibliotekarzy przekonanie, że warto pogłębiać swoje kompetencje zawodowe – zmusza do tego życie. Zmienia się świat, przybywa skodyfikowanej wiedzy, rozwijają się nowe technologie edukacyjne, przeobrażeniom

³⁶ Ewa K u r k o w s k a : Tak widzi tę sprawę, op.cit

³⁷ Ze strony www Instytutu INiB UJ: http://www.inib.uj.edu.pl/studia/cele_treści/nauczyciel_cele_treści.pdf [Dostęp: 2009-07-28]

³⁸ Por. <http://moodle.wsus.pl>

³⁹ Jerzy M i s c h k e : Przeszkody...s. 23

ulega też oczekiwaniu czytelników wobec oferty biblioteki i samych bibliotekarzy, którzy coraz częściej podejmują zadania brokerów informacji.

Odnotujemy więc w tym kontekście dwie inicjatywy bibliotek adresowane do bibliotekarzy oraz nauczycieli, tj. *BibWeb* Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego (BUW) oraz Biblioteki Pedagogicznej Kujawsko-Pomorskiego Centrum Edukacji Nauczycieli we Włocławku (KPCEN), obie realizowane na profesjonalnych platformach edukacyjnych e-lerningu – *Moodle*.

BibWeb pojawił się w ofercie edukacyjnej w 2003 roku, do połowy 2007 roku funkcjonował na platformie niemieckiej firmy 'time4you' współpracującej z Fundacją Bertelsmanna, po czym BUW (wspólnie z SBP oraz Instytutem INiB UMK) zdecydowała się wraz z Centrum Otwartej Multimedialnej Edukacji Uniwersytetu Warszawskiego przenieść kurs na platformę *Moodle*⁴⁰.

Do końca 2008 roku z kursu skorzystało 5459 osób, z czego 5230 otrzymało certyfikaty jego ukończenia. Podstawowa cena za moduł wynosi 200 zł, ale bibliotekarze otrzymują 50% zniżkę. Jeszcze mniej płacą uczniowie i bezrobotni, bo tylko 50 zł, ale wśród uczestników jest ich 'śladowa' liczba. Nowym otwarciem kursu i szansą dla bibliotekarzy z mniejszych miejscowości okazało się włączenie go do rządowego projektu 'ikonk@-edukacj@'. Odbili e-szkolenie zainteresowani pracownicy bibliotek już w 13 województwach, a do końca 2009 roku przeszkoleni zostaną bibliotekarze w pozostałych trzech, łącznie kurs obejmie wszystkie jednostki administracyjne kraju. Po czym prawdopodobnie uruchomiona zostanie druga edycja kursu, gdyż skład grupy bibliotekarzy zmienia się, przychodzą nowi. Zmienia się też sam kurs, który obecnie w dużym stopniu nie przypomina treścią tego sprzed sześciu laty⁴¹.

Kurs składa się z trzech modułów: M1 – *Podstawy Internetu*, ma za zadanie nauczyć debiutantów tego medium, jak z niego korzystać; M2 – *Systematyczne wyszukiwanie informacji w Internecie*, adresowany wyłącznie do bibliotekarzy, uczy jak wyszukiwać e-informację przy użyciu określonych narzędzi; M3 – *Planowanie i tworzenie własnej oferty w Internecie*, podejmuje ważne zagadnienie dla współczesnej biblioteki - jej nowoczesnej promocji i użyteczności. Czas dostępu do jednego modułu wynosi aktualnie 60 dni.

Wydaje się, że kurs ten dobrze spełnia swoje zadanie przygotowywania grupy 'net-trenerów' na potrzeby bibliotek, którzy wzbogaceni własnym doświadczeniem uczestnictwa w zdalnym kursie internetowym, podejmą e-lerningowe kształcenie

⁴⁰ Zob. Agnieszka W r ó b e l , Anna W o ł o d k o : Szkolenia on-line dla bibliotekarzy, czyli miło jest wiedzieć więcej niż czytelnik. [online]. EBIB 2009 Nr 4 [Dostęp: 2009-07-23], dostępny w World Wide Web, http://www.ebib.info/2009/104/a.php?wrobel_wolodko

⁴¹ Ibid

dedykowane użytkownikom bibliotek⁴².

Nowoczesne metody nauczania wykorzystywane w obecnym modelu kształcenia zastosowała także **Biblioteka Pedagogiczna Kujawsko-Pomorskiego Centrum Edukacji Nauczycieli we Włocławku** rozpoczynając od początku 2009 roku wdrażanie platformy e-learningowej *Moodle*⁴³. W ten sposób jest wspomagany proces samokształcenia nauczycieli, także jako użytkowników Biblioteki Pedagogicznej.

W technologii e-learningowej znajdują się cztery kursy: *E-źródła w pracy samokształceniowej*, *Web 2.0 w edukacji: narzędzia i zasoby*, *Open source w praktyce szkolnej* oraz *Wykorzystanie programu Movie Marker w tworzeniu filmów edukacyjnych*. Opis zawartości i celów poszczególnych kursów znajduje się na ogólnie dostępnej stronie platformy (<http://etest.cen.info.pl>). Wśród narzędzi wspierających organizację procesu dydaktycznego znalazły się: 'lekcje', 'forum dyskusyjne', 'zadania', i automatycznie oceniany 'quiz' z pytaniami wielokrotnego wyboru. Dodane materiały dydaktyczne występują w różnych formatach: html, word, pdf, flash, ppt. W kolejnych kursach pojawią się nowe narzędzia, jak: 'warsztaty', 'słownik', 'czat' czy 'ankieta'. Autorki zalecają, by materiały do zajęć budować zgodnie z metodyką tzw. spirali. Tworzony po raz pierwszy kurs konstruować w wersji podstawowej, po czym gdy konieczna jest aktualizacja, zweryfikować całość dodając i odpowiednio rozbudowując materiał kursowy⁴⁴.

E-kształcenie użytkowników bibliotek

W polskim środowisku bibliotekarskim obserwujemy obecnie narastającą świadomość przydatności e-learningu jako efektywnej metody kształcenia na odległość. Funkcja dydaktyczna biblioteki znajduje tu atrakcyjne rozwinięcie chętnie przyjmowane przez młodzież akademicką. Coraz większy krąg bibliotekarzy rozumie, iż metoda e-kształcenia użytkowników biblioteki jest potrzebą czasu i jednocześnie wyzwaniem, któremu warto stawić czoła. Dzisiaj można już w miarę precyzyjnie zestawić listę tych bibliotek uczelnianych, które zadanie takie podjęły i wdrożyły będąc jednocześnie przekonanym o zasadności wyboru takiej właśnie formy szkolenia

⁴² Por. Anastazja Śniechowska-Karpiscka: E-learning jako jedna z metod edukacji użytkowników bibliotek naukowych i bibliotekarzy oraz element promocji biblioteki. W: *Kształcenie użytkowników naukowej informacji medycznej – koncepcje i doświadczenia*. Lublin – Kazimierz Dolny 12-14 czerwca 2006. [online] EBIB. Materiały Konferencyjne Nr 14. [Dostęp: 2009-07-23], dostępny w World Wide Web, <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/25kpbm/sniechowska2.php>

⁴³ Zob. Agata Safian, Magdalena Brewczyńska: Platforma e-learningowa Moodle w Bibliotece Pedagogicznej Kujawsko-Pomorskiego Centrum Edukacji Nauczycieli we Włocławku. [online] EBIB 2009 Nr 4 [Dostęp: 2009-07-23], dostępny w World Wide Web, http://www.ebib.info/2009/104/a.php?safian_brewczynska. Adres internetowy platformy: <http://etest.cen.info.pl>

⁴⁴ Ibid

użytkownika⁴⁵. Łącznie bibliotek deklarujących na swoich stronach e-kształcenie jest 38 (sześć z nich nie potwierdziło jednak tego faktu), przy czym wyraźną aktywność można ostatnio zaobserwować w bibliotekach uczelni niepublicznych. Ciekawy obraz e-kształcenia w polskich bibliotekach wyłania się z badań osiemnastu z nich autorstwa Beaty Antczak-Sabali⁴⁶. O niektórych z nich była lub będzie mowa w dalszej części referatu. W części przypadków są to wirtualne ‘kursy obsługi’ biblioteki posadowione na jej stronie domowej, które bynajmniej nie wyczerpują zagadnienia e-kształcenia. W rzeczywistości do zdalnego kształcenia wykorzystuje się bardziej profesjonalne narzędzia i o tym fakcie warto zacząć dyskutować, by udoskonalać warsztat dydaktyczny biblioteki.

Słusznie też zauważyła Anastazja Śniechowska-Karpińska na konferencji bibliotek medycznych w Kazimierzu Dolnym w czerwcu 2006 roku, poświęconej kształceniu użytkowników naukowej informacji medycznej, [...] *że trudno wyobrazić sobie, by tzw. „e-przysposobienie biblioteczne” odbywało się bez choćby jednorazowej obecności studenta w bibliotece, co zmusi go do poznania tego miejsca „w realu”. Najpierw należałoby uświadomić sobie, jakie etapy muszą zostać pokonane zanim zaczniemy, jako bibliotekarze, szkolić swoich czytelników on-line*⁴⁷.

Niniejszy referat próbuje przybliżyć zasygnalizowane w tej wypowiedzi problemy. O obowiązku końcowego zaliczania przedmiotu w siedzibie uczelni była już mowa przy okazji prezentowania podstaw prawnych e-learningu. Myślę, że dla obecnych tu twórców e-przysposobienia wprowadzonego w uczelni jako obowiązkowe ten wymóg może okazać się... niespodzianką.

Ale jak go zastosować, gdy szkolimy np. 6 tys. studentów, w tym także niestacjonarnych, wśród których znajdują się też osoby z niepełnosprawnościami?

Zgodnie bowiem z Standards for Distance Learning Library Services (ACRL2008) wśród usług skierowanych do studiujących w trybie zdalnym powinny być, m.in.:

⁴⁵ Por. Lidia D e r f e r t - W o l f: Information literacy – kształcenie umiejętności informacyjnych w bibliotekach akademickich. W: *Przestrzeń informacyjna biblioteki akademickiej – tradycja i nowoczesność*. Prac. zbior. pod red. Beaty Antczak-Sabali i in. Toruń 2009, s. 202-203, gdzie autorka wymienia przykładowo 15 bibliotek; Potempa, A. Szkolenie biblioteczne on-line w polskich bibliotekach akademickich. W: *Przestrzeń informacyjna biblioteki akademickiej...* op.cit. s. 215-218 opisując przykłady realizacji szkoleń bibliotecznych on-line w dziewięciu bibliotekach uczelnianych, z czego część stanowią te same biblioteki, które wymieniła L. Derfert-Wolf. Suma przytoczonych przykładów nie wyczerpuje jednak rzeczywistej liczby zaangażowanych bibliotek

⁴⁶ Beata A n t c z a k - S a b a l a : Skąd się biorą szkolenia biblioteczne on-line w polskich bibliotekach? [online]. In EBIB 2009 Nr 4 [Dostęp: 2009-05-26] dostępny w World Wide Web, <http://www.ebib.info/2009/104/a.php?antczak> Autorka konstatuje m.in.: **Z grupy badanych bibliotekarzy wyróżniają się pracownicy akademii medycznych, którzy jako jedyni podjęli prace nad szkoleniami on-line dla wyspecjalizowanego odbiorcy [...], częściej niż inni dokształcali się [...]**

⁴⁷ Anastazja Ś n i e c h o w s k a - K a r p i Ń s k a : op.cit

- usługi szkoleniowe i informacyjne online w formach dostępnych dla większości ludzi;
- usługi doradcze;
- programy szkoleniowe dla użytkowników zaprojektowane tak, by rozwijać umiejętności w sposób niezależny i efektywny i które odpowiadałyby specjalnym potrzebom uczących się zdalnie⁴⁸.

I tu pojawia się oczekiwanie jednego z najważniejszych efektów edukacji na poziomie wyższym prowadzonej w bibliotekach: wyrobienia u studentów umiejętności kształcenia ustawicznego poprzez szkolenia informacyjne prowadzone w tychże bibliotekach. Dotykamy w ten sposób koncepcji *information literacy*, czyli kształcenia umiejętności informacyjnych (kultury informacji, alfabetyzacji informacyjnej), a mówiąc wprost: pozyskania pewnej wiedzy oraz umiejętności wyszukiwania informacji w różnych źródłach i mediach, jej selekcji, krytycznej oceny oraz przetwarzania jej na własny użytek. Jak widać, jest to rozszerzenie umiejętności korzystania z biblioteki i jej systemu informacyjno-wyszukiwawczego⁴⁹.

Poprzez literaturę fachową dociera do nas informacja o standardach kompetencyjnych dla szkolnictwa wyższego z zakresu *information literacy*. Już niebawem, o czym sygnalizowano wyżej omawiając czekającą nas zmianę filozofii kształcenia, trzeba będzie ułożyć taki program szkolenia użytkowników bibliotek, by w efekcie posiadli oni:

- umiejętność określenia rodzaju, zakresu i zasięgu potrzebnej informacji;
- umiejętność zapewnienia sobie efektywnego dostępu do źródeł informacji;
- umiejętność krytycznej oceny informacji i jej źródeł oraz integrowania wyselekcjonowanej informacji z dotychczas posiadaną wiedzą i systemem wartości;
- umiejętność efektywnego wykorzystania informacji, sprzyjającego realizacji określonego celu;
- świadomość społecznych, ekonomicznych, prawnych aspektów dostępu do informacji i korzystania z niej⁵⁰.

Podkreślmy jeszcze raz: nie będzie chodziło tylko o zwykłe przekazanie studentom pewnej wiedzy i umiejętności, lecz o nauczenie ich tych umiejętności i związanej z tym wiedzy i jej rozumieniem. Można będzie to zadanie realizować według możliwych trzech modeli programów *information literacy (IL)*:

⁴⁸ Ewa K u r k o w s k a : op.cit.

⁴⁹ Szersze omówienie tej koncepcji znaleźć można w: Lidia Derfert-Wolf, op.cit.; Maria Próchnicka: *Information Literacy. Sztuka wyzwolona XXI wieku. Rezultaty projektu „Tuning” i ich znaczenie dla tworzenia elastycznych programów studiów bazujących na efektach uczenia się i systemie ECTS*. Kraków, 19 czerwca 2009. [Dokument elektroniczny] [Dostęp: 2009-07-28], dostępny w World Wide Web, http://www.erasmus.org.pl/s/p/artykuly/29/292/MPR_information_literacy_190609.pdf

⁵⁰ Maria P r ó c h n i c k a : op.cit.

- autonomicznych zajęć (kursów, przedmiotów) niezależnych od treści programowych na danym kierunku, prowadzonych przez bibliotekarzy;
- zintegrowanych z określonym przedmiotem – kursów opracowanych i prowadzonych we współpracy bibliotekarzy i nauczycieli;
- *IL* zorientowanego na treści programowe na danym kierunku studiów, włączone do programu zajęć – prowadzonego we współpracy bibliotekarzy i nauczycieli, opracowanego przy udziale osób odpowiedzialnych za programy akademickie⁵¹.

W praktyce modele te mogą występować w licznych wariantach. Czasem zajęcia autonomiczne (w Polsce dominują), prowadzone także w formie zdalnej, uwzględniają treści przedmiotów na danym kierunku poprzez ćwiczenia wykorzystujące odpowiednie dla danej dyscypliny źródła informacji.

Póki co mamy swoją rzeczywistość i udane próby kształtowania własnych wzorców kompetencyjnych użytkowników bibliotek przy użyciu e-learningu. Przyjrzyjmy się niektórym.

Rafał Moczadło omawiając e-przysposobienie biblioteczne w UMCS w Lublinie posadowione na platformie edukacyjnej ‘Moodle’ podkreśla, obok kilku innych korzyści natury ekonomiczno-organizacyjnej płynących z jego stosowania od 2006/2007 w dydaktyce BU, nastąpiło „*poprawienie poziomu umiejętności nabywanych przez studentów*”⁵².

Aureliusz Potempa analizując efekty szkolenia bibliotecznego online Biblioteki Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, które od 2006 roku uruchomiono także na uczelnianej platformie ‘Moodle’ stwierdza: „*Mimo iż szkolenie przez dwa lata nie było obowiązkowe, odnotowano zaskakująco dużą liczbę odwiedzin na jego stronach i to nie tylko studentów I roku*”. I dalej: „*Dostrzegalnym efektem wprowadzenia szkolenia [od 2008/2009 jako obowiązkowego] był znaczny wzrost liczby odwiedzających bibliotekę oraz większa samodzielność czytelników w korzystaniu z jej usług i zasobów. Szczególnie może też cieszyć zwiększenie zainteresowania źródłami elektronicznymi dostępnymi w sieci lokalnej biblioteki*”⁵³.

Platformę ‘Moodle’ wykorzystują obecnie do zdalnych szkoleń bibliotecznych biblioteki niektórych Wyższych Szkół Bankowych w Toruniu, Bydgoszczy, Poznaniu

⁵¹ Lidia D e r f e r t - W o l f: op.cit., passim

⁵² Rafał M o c z a d ł o : Kurs online z przysposobienia bibliotecznego – studium przypadku. [online]. W: ‘e-Mentor’ 2008 Nr 2 [Dostęp: 2009-07-23], dostępny w World Wide Web, http://www.e-mentor.edu.pl/wersja_do_druku.php?numer=24&id=535. Artykuł zawiera w części „Rozwiązania techniczne i obawy” (ekrany 3-5) wiele cennych i niespotykanych w innych publikacjach wskazówek, z których powinni skorzystać wszyscy wprowadzający na dużą skalę e-szkolenie biblioteczne na platformie ‘Moodle’

⁵³ Arkadiusz P o t e m p a : Szkolenie biblioteczne on-line w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie. [online] W: EBIB 2009 Nr 4 [Dostęp: 2009-07-23], dostępny w World Wide Web, <http://www.ebib.info/2009/104/a.php?potempa>

i Gdańsku, a także Wyższa Szkoła Umiejętności Społecznych w Poznaniu (<http://wsus.poznan.pl> lub <http://moodle.wsus.pl>) . Podobnie implementacja na 'Moodle'u' „E-szkolenia bibliotecznego. Internetowego kursu dla studentów pierwszego semestru” zapoczątkowała w Wyższej Szkole Humanitas w Sosnowcu kształcenie studentów z wykorzystaniem metody e-learningu⁵⁴.

Powiedzmy wreszcie, że prekursorem w dziedzinie bibliotecznego e-learningu był Uniwersytet Warszawski. To jego Biblioteka (BUW) przy współpracy z Centrum Otwartej i Multimedialnej Edukacji UW uruchomiła w 2003 roku „Przysposobienie biblioteczne on-line”. Dzisiaj kurs ten mieści się na platformie e-learningowej COME⁵⁵.

E-szkolenia w witrynach bibliotek medycznych

W witrynach polskich bibliotek medycznych, zwłaszcza uczelnianych, od kilku lat pojawiają się wśród nowoczesnych narzędzi komunikacji także materiały dydaktyczne online z zakresu szkoleń bibliotecznyc. W stworzonym przez Jana Dąbrowskiego *Informatorze o bibliotekach medycznych*⁵⁶ obejmującym 40 bibliotek jest też punkt poświęcony prowadzonym zajęciom dydaktycznym. Oto zestaw bibliotek, głównie uczelnianych, w których użyto do tego celu technologii e-learningowej:

1. UMK w Toruniu, Biblioteka Medyczna Collegium Medicum w Bydgoszczy. Dydaktyka biblioteczna nie jest obudowana w tę technologię, ale na stronie Biblioteki <http://www.biblio.cm.umk.pl> znajduje się *Przewodnik* z podstawowymi informacjami dla użytkowników.
2. Akademia Medyczna w Gdańsku. Biblioteka Główna <http://biblioteka.amg.gda.pl> Jako pierwsza w tej sieci podjęła dobrze już dzisiaj rozwiniętą dydaktykę online obejmującą: - Szkolenia biblioteczne dla studentów I roku AM (kończące się testem zaliczeniowym), - Naukowa informacja medyczna dla różnych stopni studiów na kierunku 'Fizjoterapia' oraz 'Pielęgniarstwo, Położnictwo', - Naukowa informacja medyczna dla

⁵⁴ Monika Jędralska : Do biblioteki przez sieć, z biblioteki do sieci – „E-szkolenie biblioteczne w Wyższej Szkole Humanitas [w Sosnowcu]. [online] In EBIB 2009 Nr 4 [Dostęp: 2009-07-23], dostępny w World Wide Web, <http://www.ebib.info/2009/104/a.php?jedralska>

⁵⁵ Irmina Utrata : Edukacja biblioteczno-informacyjna użytkowników bibliotek akademickich. W: Kształcenie użytkowników naukowej informacji medycznej – koncepcje i doświadczenia. Lublin – Kazimierz Dolny, 12-14 czerwca 2006. [Dokument elektroniczny]. EBIB. Materiały konferencyjne nr 14. [Dostęp: 2009-07-03] dostępny w World Wide Web, <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/25kpbm/utrata/php>; Cecylia Borek-Modelska: Przysposobienie biblioteczne – kurs e-learningowy w Wyższej Szkole Finansów i Zarządzania w Białymstoku. W: Przestrzeń informacyjna biblioteki akademickiej – tradycja i nowoczesność. Prac. zbior. pod red. Beaty Antczak-Sabali i in. Toruń 2009 s. 227-228. Autorka omawia e-przysposobienie biblioteczne także w kilku innych bibliotekach: Politechnik w Lublinie i Łodzi, Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, głównie jednak w swojej uczelni.

⁵⁶ Jan Dąbrowski : Informator o bibliotekach medycznych. W: *Forum Bibliotek Medycznych* 2008 Nr 1 s. 15-51

sluchaczy I roku Studiów doktoranckich GUM. Omówienie doświadczeń Biblioteki w zakresie tych szkoleń znajduje się w artykule Anny Grygorowicz i Elżbiety Kraszewskiej⁵⁷.

3. Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach. Biblioteka Główna <http://www.sum.edu.pl>, tu na stronie elektroniczny *Poradnik Użytkownika Biblioteki SUM*. Początkowo miał on formę dokumentu Word, przez co był sztywny i utrudniał przeszukiwanie zawartości. W 2008 zdecydowano się na użycie technologii *wiki* (to jeden z elementów Web 2.0, od 2002 r. zyskał ogromną popularność) do reedycji wspomnianego podręcznika osiągając nielinearność, możliwość linkowania, przejrzystą budowę i łatwość edytowania przez bibliotekarza, poprawiono jakość interakcji w ramach współtworzącej poradnik grupy⁵⁸.
4. Uniwersytet Jagielloński w Krakowie. Biblioteka Medyczna Collegium Medicum UJ <http://www.bm.cm-uj.krakow.pl>. Na stronie *Bibliografia i informacja naukowa* – szkolenie dla doktorantów w formie prezentacji ppt.
5. Uniwersytet Medyczny w Łodzi. Biblioteka Główna <http://www.bg.umed.lodz.pl>. Na stronie BG *Przysposobienie biblioteczne on-line* dla studentów I roku wszystkich kierunków studiów w formie szeregu tematycznych podstron, kończące się testem (dostęp po zalogowaniu).
6. Pomorska Akademia Medyczna w Szczecinie. Biblioteka Główna <http://www.ams.edu.pl>. Na stronie *Przysposobienie biblioteczne online* (po kilkadziesiąt ekranów) dla studentów różnych wydziałów oraz stopni studiów: I – licencjat, II – magisterskie, III – słuchaczy studium doktoranckiego, tu odpowiednio rozbudowane o naukową informację medyczną. Kończy się testem zaliczeniowym.
7. Akademia Medyczna im. Piastów Śląskich we Wrocławiu. Biblioteka Główna <http://www.bg.am.wroc.pl>. Zajęcia dydaktyczne z przysposobienia bibliotecznego dla studentów I roku jako *Informacja biblioteczna* w formie on-line (faktycznie jest to link do AM w Gdańsku) – kończy się testem. Natomiast

⁵⁷ Anna Grygorowicz, Elżbieta Kraszewska: Szkolenia biblioteczne on-line jako nowoczesna forma zajęć dla studentów I roku Akademii Medycznej w Gdańsku. W: Kształcenie użytkowników naukowej informacji medycznej – koncepcje i doświadczenia. Lublin – Kazimierz Dolny, 12–14 czerwca 2006. [Dokument elektroniczny] EBIB. Materiały konferencyjne Nr 14. [Dostęp: 2009-07-23] dostępny w World Wide Web, http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/25kpbm/grygorowicz_kraszewska_2.php Program tych szkoleń obowiązuje od roku akad. 2005/2006. Przygotowania trwały rok. Była to wówczas jedyna wśród bibliotek uczelni medycznych w Polsce oraz bibliotek szkół wyższych Trójmiasta, a także jedna z nielicznych bibliotek w Polsce, która podjęła realizację przez Internet obowiązkowych zajęć dla studentów I roku. Autorzy szkolenia otrzymali wówczas rektorską nagrodę zespołową

⁵⁸ Te oryginalne doświadczenia opisały: Wioletta Dyjas, Justyna Seifert: Przykład praktycznego oprogramowania wiki w bibliotece medycznej. W: *Forum Bibliotek Medycznych* 2008 Nr 2 s. 28-33

szkolenie *Informacja naukowa* dla studentów III r. AM we Wrocławiu, kończące się również testem, jest produktem oryginalnym Biblioteki.

8. Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie (m.in. tu Wydział Nauk Medycznych). Biblioteka Główna <http://bart.uwm.edu.pl>. Tu na stronie od października 2008 r. *Przysposobienie biblioteczne* w formie kolejnych podstron, kończące się zdalnym testem. Dla studentów I roku studiów stacjonarnych uczelni, z terminem zaliczenia do końca 1. semestru⁵⁹.

Na razie korzysta z e-szkoleń dopiero osiem uczelnianych bibliotek medycznych, ale opisane funkcje są dopiero sygnałem tego, co może być jeszcze przez biblioteki tej prężnej sieci podjęte.

Internetowe platformy edukacyjne

Z dotychczasowego wykładu wynika, że dominującym miejscem zdalnego nauczania są strony internetowe. To głównie na nich zamieszczają biblioteki pomocne w szkoleniu animowane instrukcje korzystania z katalogu komputerowego czy dodatkowe materiały dotyczące techniki użytkowania zasobów biblioteki. Coraz częściej jednak bibliotekarze myślą o wykorzystaniu najnowszych osiągnięć technologii informatycznych dla potrzeb edukacji swoich użytkowników i sięgają po systemy LMS (akronim od Learning Management System – system zarządzania nauczaniem), zwłaszcza oparte o licencję *open source*. Systemy tego typu, nazywane platformami edukacyjnymi, oferowane są nieodpłatnie wraz z kodem źródłowym, ale do dobrego obyczaju należy, by użytkownik w zamian – w miarę posiadanych kompetencji – włączył się do prac nad udoskonalaniem programu. W Polsce jest pewna liczba platform e-learningowych⁶⁰, ale ze statystyk wynika, że najpopularniejszym programem społecznościowym jest platforma ‘Moodle’, która w naszym e-learningu bibliotecznym zdecydowanie dominuje (podawano przykłady wcześniej). Wersja 1.0 została udostępniona społeczności internetowej w 2002 roku. Od tego czasu pojawiało się kilka nowych jej wersji rocznie (!), została przetłumaczona na 60 języków i jest obecnie eksploatowana już w 126 krajach świata, w tym oczywiście w Polsce także⁶¹. Nie miejsce tu, by omawiać różne funkcjonalności tego narzędzia, ale dopowiedzmy,

⁵⁹ Jan Dąbrowski: op.cit., passim

⁶⁰ Por. Krzysztof Nowicki, Marcin Hasse: Analiza możliwości rozszerzenia systemu zarządzającego nauczaniem opartego na licencji Open Source o implementację SCORM. In Akademia on-line. Red. nauk. Jerzy Mischke. Łódź 2005, s. 272-273; Maria Zając: E-learnig po polsku... s.395-396; Józef Bednarek, Ewa Lubina: Kształcenie na odległość. *Podstawy dydaktyki*. Warszawa 2008, s.185

⁶¹ Moodle, akronim od Modular Object Oriented Dynamic Learning Environment. Na czym polega fenomen ‘Moodle’a’ starają się odpowiedzieć: Krzysztof Nowicki, Piotr Kaczmarek, Marcin Hasse: Niedoskonałości Moodle – ocena subiektywna. W: III Sympozjum kształcenia na odległość – metody i narzędzia. Gdynia 2005, s.93 – 103. Są przy tym krytyczni wobec oferowanych przez to narzędzie możliwości, które ich zdaniem nie w pełni odpowiadają oczekiwaniom użytkownika. Ale to był rok 2005...

że w literaturze przedmiotu znajduje się wiele bardzo przydatnych bibliotekarzom pomocy metodycznych omawiających w prosty i przystępny dla początkujących sposób zasady prowadzenia zajęć online w trybie synchronicznym i asynchronicznym (większość) przy wykorzystaniu:

- forum dyskusyjnego, - wirtualnych konsultacji (czat), - wirtualnego dziennika (odpowiedzi studentów, ocena ich pracy), - studiów przypadków (kejsów) poprzez specjalną aplikację ‘terminarz’ czy innych modułów, jak ‘zadań’, ‘quizów’, ‘zasobów’, ‘wiki’, ‘słownika pojęć’. W pomocach tych zwraca się uwagę na bardzo istotną funkcję dla nauczyciela, którą jest możliwość śledzenia logów aktywności uczestników kursu⁶².

Łatwość pozyskania tej platformy, intuicyjność obsługi i bardzo wysoka interaktywność zdecydowały o dużej jej popularności. ‘Moodle’ sprawdza się dobrze w każdej sytuacji dydaktycznej również wtedy, gdy zadanie jest długoterminowe (trwa cały semestr), wymaga przemyśleń, dostępu do różnych innych e-źródeł informacji, indywidualnych działań, a później pracy grupowej. Bez wątpienia może posłużyć do wzbogacenia i uatrakcyjnienia bibliotecznych e-szkoleń właśnie poprzez przeniesienie ich w wymiar przez młodzież akceptowany.

Nowa rola bibliotekarza jako e-nauczyciela informacji naukowej

Nowe technologie informacyjne, do których zaliczany jest także wykorzystywany w bibliotekach e-learning w zasadniczy sposób zmieniają rolę nauczyciela. Skonfrontujmy więc dotychczasową funkcję bibliotekarza, zwłaszcza dyplomowanego, który dydaktykę ma wpisana do statusu stanowiska, z tym co następuje z nauczycielem w przypadku nauczania na odległość. Otóż, z osoby przekazującej wiedzę, będącej w pewnym sensie źródłem wiedzy, staje się animatorem, organizatorem działań

⁶² Zob. Marcin Dąbrowski: Standardy tworzenia i prowadzenia zajęć online. [Dokument elektroniczny]. W: ‘e-Mentor’ 2004 Nr 4 (6) [Dostęp: 2009-07-14] dostępny w World Wide Web, <http://www.e-mentor.edu.pl>. To tekst o podstawowym znaczeniu praktycznym dla każdego zamierzającego podjąć e-edukację. Bardzo go polecam; Krzysztof Nowicki, Marcin Hasse: op.cit. s.273; Adam Pawełczak: Nowe funkcjonalności platformy Moodle i ich potencjalne możliwości. W: III Symposium kształcenia na odległość – metody i narzędzia. Gdynia 2005, s.123-131. Autor omawia wybrane funkcjonalności trzech kategorii: interfejsu użytkownika, aktywności i typów zasobów (np. ‘warsztat’, ‘folder plików’) oraz zarządzania platformą. To też dobre wyjaśnienie dla początkujących e-nauczycieli

edukacyjnych, przewodnikiem i tutorem⁶³, który wskazuje sposoby konstruowania wiedzy z informacji pochodzących z różnych źródeł⁶⁴. Ma on dyscyplinować i mobilizować do pracy poprzez umiejętne budowanie motywacji studentów.

Dlatego zmienia się metodyka nauczania i nowego znaczenia nabierają czynności związane z projektowaniem e-szkoleń bibliotecznych. E-kształcenie nie mające oparcia w merytorycznych i metodycznych kompetencjach bibliotekarza/e-nauczyciela sprzyja rozpowszechnianiu zachowań nie wymagających wysiłku intelektualnego i własnej aktywności uczących się. To poważne utrudnienie, gdyż w nauczaniu na odległość następuje przesunięcie środka ciężkości w kierunku samokształcenia, więc niekompetencja e-nauczyciela obniża poziom uzyskiwanych efektów uczenia się. Wprawdzie kontakt z nauczycielem jest elementem uzupełniającym, ale jakże istotnym. To właśnie od fachowości, doświadczenia i zaangażowania nauczyciela-organizatora dostępu do wiedzy zależy w dużym stopniu powodzenie procesu nauczania na studiach.

Czy bibliotekarz potrafi ciągle motywować słuchaczy do nauki, nadzorować ich postępy w nauce, oceniać prace kontrolne, wyjaśniać niezrozumiałe partie materiału w trybie synchronicznym (czat, Skype) i asynchronicznym (bez wymogu równoczesnej obecności studentów i nauczyciela)? Z częścią tych zadań na pewno sobie poradzi, ale zapewne potrzebne jest tu także doksztalcanie się, bo głównych zadań e-nauczyciela jest więcej⁶⁵.

Pamiętamy też, że zaufanie do umiejętności bibliotekarza w zakresie kreatywnego wspierania poczynań edukacyjnych uczelni buduje się poprzez właściwe reagowanie na potrzeby informacyjne środowiska, aktywną z nim współpracę wynikającą z otwartej postawy wobec użytkowników. Jolanta Przyłuska nie bez racji napisała: *im wyższy poziom kultury informacyjnej prezentuje biblioteka [information literacy], tym większe wsparcie otrzymuje użytkownik*. Dalej autorka stwierdza: *Współczesna medyczna biblioteka akademicka jako instytucja oparta na wiedzy, stale się rozwija, doksztalca i uczy, aktywnie włącza się w procesy kształtowania umiejętności informacyjno-komunikacyjnych wśród swoich użytkowników. Zjawiska te są odpowiedzią na dynamikę zmian w otoczeniu biblioteki, na intensyfikację procesów informacyjnych*

⁶³ 'Tutor – wspomagający pracę uczniów (korepetytor). Pomocnik wypełniający pewne zadania nauczyciela. Najczęściej określenie „tutor” jest odnoszone do człowieka, który wspomaga na bieżąco pracę studentów zaangażowanych w proces e-nauczania, udzielając konsultacji, prowadząc i moderując dyskusję. Tutor z reguły nie jest autorem materiałów dydaktycznych wykorzystywanych w e-nauczaniu, ale pomaga uczniom w korzystaniu z nich'. Hasło w Leksykonie e-nauczania... s.56. Por. też Majchrzak, M. Kształcenie na odległość – perspektywa związana z rozwojem technologii informatycznych. In e-kultura, e-nauka, e-społeczeństwo. Pod red. B. Płonki-Syroki i M. Staszczaka. Wrocław 2008, s.115

⁶⁴ Zob. Danuta M o r a n s k a : Kompetencje nauczycieli dla edukacji przyszłości – doskonalenie zawodowe. W: Edukacja dla społeczeństwa wiedzy. Pod red. Marii Kozielskiej. Toruń 2007, s.257

⁶⁵ Por. Jerzy M i s c h k e, Anna S t a n i s ł a w s k a: op.cit. s.46-47

i komunikacyjnych zachodzących w świecie nauki i edukacji [...]”⁶⁶. Cóż tu dodać? Noblesse oblige! Wygląda na to, że dla bibliotekarzy jest to początek nowej drogi.

Elementy teorii behawioryzmu i konstruktywizmu w e-kształceniu

Myślę, że ogólne poznanie podstawowych założeń dwóch psychologiczno-pedagogicznych koncepcji: behawioryzmu i konstruktywizmu pozwoli lepiej zrozumieć istotę e-learningu, na których się on opiera.

Behawioryzm skupia się na zachowaniach, dystansując się od umysłowej działalności człowieka, nawet negując procesy rozumowania. Zgodnie z tą koncepcją uczenie się, to przyswajanie nowego zachowania będące efektem reakcji na bodźce. Nauczanie więc sprowadza się do projektowania serii bodźców, wzmocnień, kar, tak by osiągnąć pożądane zachowanie ucznia, które później ocenia się testowo. Stąd istotną rolę odgrywa pamięć, zaś zapamiętanie informacji gwarantuje wiedzę. Zadaniem ucznia nie jest rozumienie świata, lecz przyswojenie sobie informacji go opisującej, jest on traktowany jako bierny adresat informacji. Myślenie i świadomość nie biorą według behawiorystów udziału w procesie uczenia się⁶⁷.

Konstruktywizm natomiast jest koncepcją nauczania, w której refleksja nad osobistym doświadczeniem stanowi punkt wyjścia do własnego rozumienia świata. Człowiek nie rejestruje informacji, lecz buduje wiedzę z dostępnych danych. Każde poznanie przekształca otrzymane informacje, przez co poznawanie jest raczej czynne niż bierne. Zatem, nauczanie związane z aktywnością uczącego się sprawia, że konstruuje on własną wiedzę, a nie przyswaja jej jako przekazywanej przez nauczyciela. Dlatego też w konstruktywistycznej wizji nauczania i uczenia się tak ważna jest aktywność uczącego się.

Konstruktywistyczna koncepcja uczenia się odchodzi od transmisyjnego przekazu treści (nauczanie liniowe) przez nauczyciela na rzecz modelu interakcyjnego i samodzielnego zgłębiania wiedzy przez studenta, ku czemu nauczyciel tworzy warunki stając się organizatorem zadań edukacyjnych. Konstruktywizm znacząco zmienia rolę nauczyciela. Ta myśl i zarazem postulat wielokrotnie przewijała się już w naszych dotychczasowych rozważaniach. Nie ulega wątpliwości, że edukacja oparta na zasadach konstruktywizmu stwarza możliwość kształtowania człowieka kreatywnego i samodzielnego w myśleniu⁶⁸.

E-kształcenie, w zależności od założeń nauczyciela, może być konstruktywistyczne, ale także behawioralne. Tradycyjny przekaz treści (moduły, lekcje, bloki) nacechowany prostotą organizacyjną, spełniający warunek układu liniowego z eksponowaniem związków przyczynowo-skutkowych, zapewniający poczucie bezpieczeństwa

⁶⁶ Jolanta P r z y ł u s k a : Biblioteka medyczna jako wsparcie intelektualne dla środowiska naukowego. W: *Forum Bibliotek Medycznych* 2008 Nr 2, s. 11-12, 14

⁶⁷ Zob. Józef B e d n a r e k , Ewa L u b i n a : op.cit., s. 31-32

⁶⁸ Ibid. s. 32-34

(jasność wymagań prowadzącego) i celowości, to przecież behawioralna organizacja nauczania. Do tego podgląd uczestnictwa (raporty aktywności studenta), możliwości nadzorowania poprzez sprawdzanie stopnia przyswojenia wiedzy (testy), a więc sterowania uczącym się (nagradzanie lub karanie za wykonane/niewykonane zadanie) sprawia, że uczący się wypracowuje swój system zachowań. Póki co, taka właśnie behawioralna koncepcja w e-learningu dominuje.

Równolegle mamy do czynienia z nurtem konstruktywistycznym wyrażającym się w braku bezpośredniego nadzoru nauczyciela, rozliczania tylko z terminowości przy dowolnej -w wyznaczonych ramach- organizacji pracy własnej studenta, wskazywaniu mu źródeł wiedzy, którą ma on sam poznać w miejsce przekazywania mu tego, co sam nauczyciel przygotował, tworzenie warunków do pracy zespołowej. Wreszcie inna jest rola ucznia (staje się podmiotem) i nauczyciela, który towarzyszy studentowi w poznawaniu świata i pomaga mu zrozumieć i zastosować pozyskaną wiedzę. W rezultacie ogranicza się tradycyjne treści na rzecz przykładów i zadań, polegających na samodzielnym znajdowaniu rozwiązań. Pozyskiwanie do tego celu wiedzy czyni uczenie się bardziej efektywnym niż gdyby student najpierw otrzymał porcję wiadomości do zapamiętania i dopiero w dalszej kolejności dowiadywał się o sposobie jej zastosowania⁶⁹. Powszechnie sądzi się, że e-learning jest konstruktywistyczny, ale nadal równie często jest behawioralny. Cóż, doskonałość tkwi w różnorodności.

Na koniec tego fragmentu rozważań powiedzmy jeszcze o *Projektowaniu Instrukcji*, teorii edukacyjnej określającej zasady nauczania zmierzającego do większej aktywności uczestnika szkolenia (konstruktywizm). Mówi się tutaj o dziewięciu elementach *PI* uważanych za niezbędne w projektowaniu kursów online. Bardzo przystępnie omawia je Maria Zajęc, dlatego też odsyłam zainteresowanych do jej publikacji⁷⁰ nie rozwijając szerzej tego zagadnienia.

Metodyka budowania struktury e-kursu

Technologię traktuje się jako jedną ze składowych e-edukacji. Jeśli popatrzeć na nią z punktu widzenia dydaktyki dużego znaczenia nabiorą koncepcje psychologiczno-pedagogiczne, na które się zdecydujemy (była o nich mowa co tylko) oraz rozwiązania metodyczne (dobór celów, metod nauczania, technik motywacji, metod sprawdzania wiedzy). Tu jednak potrzebne byłoby bibliotekarzowi/e-nauczycielowi wsparcie ze strony projektanta dydaktycznego⁷¹, który na uczelni stosującej e-learning powinien być zatrudniony.

⁶⁹ Zob. Maria Zajęc: Metodyczne aspekty projektowania kursów online. In: *Rozwój edukacji w ekonomicznym szkolnictwie wyższym*. Pod red. Marcina Dąbrowskiego i Marii Zajęc. Warszawa 2005. [Dokument elektroniczny] [Dostęp: 2009-07-07] dostępny w World Wide Web, <http://www.e-edukacja.net/e-edukacja.pdf>; Józef Bednarek, Ewa Lubina: op.cit., s. 34-36

⁷⁰ Maria Zajęc: *Metodyczne...*s. 24-28

⁷¹ Wyjaśnienie kompetencji projektanta dydaktycznego zob. Małgorzata Grad-Grudzińska, Magdalena Jasińska: *Ramy kompetencyjne projektanta dydaktycznego kursów e-learningowych*. W: *E-edukacja – analiza dokonań i perspektyw rozwoju*. Pod red. nauk. Marcina Dąbrowskiego i Marii Zajęc. Warszawa: Fundacja Rozwoju i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych 2009 s. 80, 83

Nie można też zapominać o niezbędnych kompetencjach osób bezpośrednio prowadzących e-edukację, a jeśli są tu jakieś niedostatki, to o potrzebie stworzenia warunków do nabywania tych kompetencji; powiemy o tym na zakończenie referatu.

W literaturze przedmiotu znaleźć można szereg wskazówek przydatnych w opracowaniu kursu e-learningowego, w tym także szkolenia bibliotecznego on-line. Ograniczę się więc tylko do wskazania tych pomocnych miejsc, co najwyżej pokrótce je tu charakteryzując. Przywoływany już wcześniej Aureliusz Potempa rekomenduje do opisanego poszczególnych etapów budowania szkolenia bibliotecznego on-line model ADDIE⁷². Uwzględnia on pięć kolejnych etapów: - analizę (adresat szkolenia, czego ma się nauczyć, jak ocenić skuteczność szkolenia), - prace projektowe (narzędzia ze wskazaniem na 'Moodle'), - prace rozwojowe (opracowanie materiałów dydaktycznych, projekt graficzny), - uruchomienie e-kursu (poprzedzić warsztatami w bibliotece dla pracowników, zadbać o info o szkoleniu), - ocena (ewaluacja kursu, opinia uczestników)⁷³.

Istotną pomoc znajdzie też bibliotekarz e-nauczyciel jeśli chodzi o strukturę samego kursu zdalnego, czyli przedmiotu online. Wiedza o zasadach tworzenia materiałów dydaktycznych i prowadzenia w oparciu o nie zajęć przez Internet nabrała dużego praktycznego znaczenia. Niektóre polskie ośrodki oferujące naukę w trybie zdalnym opracowały własne reguły (udostępniane na zasadzie open source) tworzenia kursów i prowadzenia zajęć e-learningowych. Należą do nich Polski Uniwersytet Wirtualny z siedzibą w Lublinie oraz Szkoła Główna Handlowa w Warszawie. Oprzemy się na doświadczeniach tej ostatniej, której standardy jako uniwersalne weszły już do obiegu w literaturze metodycznej⁷⁴.

I tak, materiał dydaktyczny dla potrzeb jednego wykładu (zwanego modulem) powinien według Marcina Dąbrowskiego zawierać następujące elementy: 1. wstęp, 2. treść zasadniczą, 3. podsumowanie, 4. część kontrolną, 5. zagadnienia problemowe, 6. dodatkowe zasoby. Dla zilustrowania dużej praktycznej przydatności tych wskazówek

⁷² Aureliusz P o t e m p a : Szkolenie biblioteczne on-line w polskich bibliotekach akademickich..., s.213-215. Użyty skrót jest akronimem od ang. słów: analyse, design, development, implementation, evaluation)

⁷³ O innych modelach kształcenia na odległość na tle szablonów tradycyjnego uczenia czytają: Piotr Bołtuć: Współczesne modele e-learningu akademickiego. Szkic strategii eksportowej. In Rozwój edukacji w ekonomicznym szkolnictwie wyższym. Pod red. Marcina Dąbrowskiego i Marii Zajac. Warszawa 2005, s. 33-34 [Dokument elektroniczny] [Dostęp: 2009-07-07] dostępny w World Wide Web, <http://www.e-edukacja.net/e-learning.pdf>; Katarzyna Paprzycka: Distance learning, czyli Oxford tanio! W: Współczesna technologia informacyjna i edukacja medialna. Red. Tadeusza Lewowicki, Bronisława Siemieniecki. Toruń 2005 s. 407-408

⁷⁴ Józef B e d n a r e k , Ewa L u b i n a : op.cit. s. 132

rozwińmy tutaj jeden z punktów, odsyłając do pozostałych do publikacji⁷⁵. Co powinien zawierać ‘wstęp’ danej jednostki wykładu? Otóż takie elementy jak:

- słowa kluczowe materiału
- cel dydaktyczny zajęć
- opis materiału (merytorycznych zagadnień), w tym jego struktury
- słownik tematyczny
- wskazanie praktycznego wykorzystania omawianej problematyki⁷⁶.

Zadaniem nauczyciela jest również zarządzanie kursem na platformie⁷⁷. Może on na bieżąco dodawać i usuwać elementy kursu, kreować za pomocą dostępnych narzędzi określone potrzebami sytuacje edukacyjne, włącznie z wglądem we wszystkie wykonywane przez studentów prace.

Kursy na platformach mają przeważnie strukturę modułową (każdy temat, wykład stanowi odrębny moduł). Stosownie do zaplanowanej procedury można udostępniać stopniowo kolejne moduły lub udostępnić od razu całość projektu edukacyjnego⁷⁸.

Motywacja i jej rola w e-kształceniu

W warunkach tego typu nauczania odgrywa ona szczególną rolę i należy do najbardziej krytycznych jego aspektów. Nawet najlepiej zaprojektowany e-kurs okaże się nieefektywny i nietrwały (rezygnacje), jeśli zabraknie jego uczestnikom motywacji do zdobywania wiedzy. W zdalnym nauczaniu, z uwagi na dystans i ograniczenia bezpośredniego kontaktu pomiędzy nauczycielem a studentem, naturalna motywacja uczącego się podlega w znaczniejszym stopniu czynnikom redukującym niż w kształceniu tradycyjnym.

Psychologowie uważają, że człowiek posiada naturalną motywację do nauki, gdy nie musi obawiać się niepowodzeń, a przedmiot nauki traktuje jako osobiście ważny oraz gdy może liczyć na pomoc ze strony nauczyciela⁷⁹. On właśnie odgrywa tutaj

⁷⁵ Marcin Dąbrowski : op.cit

⁷⁶ Ibid. W artykule znajdują się również praktyczne wskazówki dot. budowy slajdów zgodnie z metodyką, omówione są formy interaktywności w materiałach dydaktycznych, dostępu do nich, udostępniania modułów, czyli poszczególnych ‘wykładów’, jak i prowadzenia zajęć w trybie synchronicznym i asynchronicznym. Jeśli wolno, to doradzam, by bibliotekarz e-nauczyciel miał wydruk tekstu tego artykułu w szufladzie swojego biurka, przyda się! Z kolei o prezentacjach multimedialnych w edukacji czytaj: Wielisława Osmańska-Furmanek, Jacek Jędrzyckiowski: Prezentacja multimedialna w procesie uczenia się. W: Współczesna technologia informacyjna i edukacja medialna. Pod red. Tadeusza Lewowickiego i Bronisława Siemienieckiego. Toruń 2005 s. 117

⁷⁷ O podstawowych zadaniach dla autora e-kursu zob. Maria Zajęc: *Metodyczne...*s. 28-29

⁷⁸ Zob. Józef Bednarek, Ewa Lubina : op.cit. s. 133. O roli materiałów w realizacji kursu pisał też Andrzej Wodecki: Kontrola jakości procesów e-learningowych w kształceniu akademickim. W: Rozwój edukacji w ekonomicznym szkolnictwie wyższym. Pod red. Marcina Dąbrowskiego i Marii Zajęc. Warszawa 2005 s.22. [Dokument elektroniczny] [Dostęp: 2009-07-07] dostępny w World Wide Web, <http://www.e-edukacja.net/e-edukacja.pdf>

⁷⁹ Zob. Józef Bednarek, Ewa Lubina : op.cit. s. 55

kluczową rolę, dlatego też powinien mocno zaznaczać swoją obecność w kursie poprzez częstotliwość kontaktów z uczestnikami. Można wręcz powiedzieć, że motywacja jest zależna od interakcji, gdyż to interakcja okazuje się najskuteczniejszym bodźcem stymulującym studenta do nauki. Istnieje potwierdzone sprzężenie zwrotne między aktywnością komunikacyjną a wynikami w nauce na kursach internetowych: osoby aktywne znacznie rzadziej porzucają kurs w porównaniu z osobami biernymi. Także w dyskusjach częściej zabierają głos osoby wysoko zmotywowane do nauki, a komunikowanie się jeszcze bardziej zwiększa ich zaangażowanie⁸⁰.

Zadaniem nauczyciela jest więc tworzenie różnych form interakcji ze studentami (np. dyskusja grupowa) oraz opracowywanie takich materiałów dydaktycznych (multi- i hipermedialnych), które do niej będą nakłaniać lub przynajmniej zachęcać⁸¹. Zaleca się m.in. unikanie dużych i złożonych zadań, w zamian zaś operowanie wieloma, ale prostszymi poleceniami o stopniowo wzrastającym poziomie trudności⁸², ewentualnie uruchamianie projektów grupowych wykorzystujących narzędzie 'wiki'. Tworzy się więc pewnego rodzaju zobowiązanie, którego uczestnicy muszą dopełnić i co jednocześnie podtrzymuje ich zainteresowanie wykreowanym przez nauczyciela działaniem edukacyjnym.

Istnieją oczywiście także inne czynniki motywujące, a także demotywujące zarówno studenta jak i e-nauczyciela; omawia je w swojej prezentacji Anna Stanisławska-Mischke z Centrum e-Learningu Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie⁸³.

Ewaluacja e-kursu – pojęcie i praktyka

Nazwa 'ewaluacja', podobnie jak sama idea, przybyła do Polski wraz z edukacyjnymi programami pomocniczymi Unii Europejskiej. Trzeba było wykazać skuteczność pomocy, a to wymagało utworzenia zespołów ewaluacyjnych. Wcześniej zadowalano się słowem 'ocenie' lub 'walidacja'. To ostatnie funkcjonuje nadal w słowniku e-learningu⁸⁴, ale w obiegu raczej się go nie spotyka, choć zakres znaczeniowy ma podobny do słowa 'ewaluacja'. W obu przypadkach raczej unika się słowa 'ocena' jako celu samego w sobie, natomiast jest to jeden z czynników 'ewaluacji' rozumianej szerzej. To niezbędny składnik każdego rozwiniętego działania edukacyjnego.

⁸⁰ Lucyna D r a ż e k : Porozmawiajmy online – wspierająca i stymulująca rola dyskusji grupowej. W: E-edukacja - analiza dokonań i perspektywy rozwoju. Pod red. nauk. Marcina Dąbrowskiego i Marii Zając. Warszawa 2009 s. 120

⁸¹ Zob. Ryszard P o d p o r a : Metodyka opracowywania treści zajęć dydaktycznych dla potrzeb kształcenia asynchronicznego. W: III Sympozjum kształcenia na odległość – metody i narzędzia. Supplement. Gdynia 2005 s. 19

⁸² Andrzej W o d e c k i : op.cit. s.21

⁸³ Anna S t a n i s ł a w s k a - M i s c h k e: Motywacja a efektywność dydaktyczna e-kursów. [Dokument elektroniczny] [Dostęp: 2009-08-02], dostępny w World Wide Web, http://www.lcez.lublin.pl/pliki/konfer_06_2008/Motywacja_a_efektywnosc.ppt

⁸⁴ Leksykon e-nauczania... op.cit. s. 58

Obecnie ewaluacja jest coraz częściej włączana do systemów odpowiedzialności edukacyjnej, co kojarzone jest z kompleksowym rozliczaniem zarówno z osiągnięć uczniów, jak i z własnego rozwoju placówek edukacyjnych⁸⁵. Bolesław Niemierko zachęca: *Ewaluację kształtującą ceń wyżej niż ewaluację sumującą. Im wcześniej dokonasz diagnozy warunków i przebiegu działania, tym większą będziesz miał szansę na zwiększenie jego jakości*⁸⁶.

Ewaluacja w e-learningu polega na ocenianiu poszczególnych etapów edukacji, a więc nie koncentruje się tylko na ocenie wiedzy zapamiętanej przez studenta, sięga szerzej i głębiej. Dla potrzeb naszej bibliotecznej praktyki warto mieć świadomość, iż może być ona analizowana w trzech aspektach, jako ewaluacja: - **studenta** (sprawdzanie jego wiedzy poprzez zadania i testy), - **nauczyciela** (tu ewaluacji podlega praca nauczyciela, czyli efektywność kształcenia), i wreszcie – samego **kursu** (ocena jakości kursu, zastosowanych rozwiązań metodycznych przez projektanta metodycznego, tj. narzędzi interakcji)⁸⁷.

Na kursie zdalnym warunki przekazu informacji zwrotnej od uczestników, służącej właśnie ewaluacji, są ograniczone i najczęściej przeprowadza się ją za pomocą ankiet, nieraz zresztą stosowanych przez bibliotekarzy pragnących poznać opinię użytkowników bibliotecznych e-szkoleń.

Natomiast w materiale dydaktycznym przeznaczonym do samokształcenia i bieżącego⁸⁸ sprawdzania nabytej wiedzy i umiejętności studentów można stosować interakcję w formie następujących testów:

- testy jednokrotnego wyboru
- testy wielokrotnego wyboru
- zadanie z sugerowanymi odpowiedziami
- ułożenie sekwencji, dopasowanie⁸⁹.

Bywa, że kwestię tę ujmuje się od strony możliwych formatów pytań w testach (quizach) i mówi się wówczas o: - pytaniach wyboru (jednokrotnego, wielokrotnego), -pytaniach uzupełnienia (we właściwe miejsce należy wpisać odpowiedni tekst), -pytaniach połączenia (trzeba przyporządkować pojęcia z dwóch grup), i - pytania otwarte. Odpowiedzi na pierwsze cztery pytania oceniane są automatycznie, na pytanie otwarte wymaga oceny prowadzącego kurs⁹⁰.

⁸⁵ Zob. Bolesław N i e m i e r k o : Diagnostyka edukacyjna. Podręcznik akademicki. Warszawa 2009 s. 317

⁸⁶ Ibid. s. 329

⁸⁷ Szerzej to zagadnienie wyjaśniają Józef Bednarek, Ewa Lubina: op.cit. s. 133-135

⁸⁸ Pamiętajmy bowiem, że zgodnie z polskim ustawodawstwem, w przypadku studiów realizowanych w technologii e-learningu końcową ocenę wiedzy studenta powinno się odbyć w formie klasycznego egzaminu lub zaliczenia w siedzibie uczelni

⁸⁹ Marcin D ą b r o w s k i : Standardy...Zainteresowani znajdą tu przystępne wyjaśnienie wymienionych rodzajów testów

⁹⁰ Katarzyna P a p r z y c k a : op.cit. s. 413

Spójrzmy jeszcze, jak rozwiązywane jest zagadnienie ewaluacji w e-szkoleniach realizowanych w polskich bibliotekach akademickich. Sprowadza się ono właściwie tylko do oceny wiedzy słuchaczy przy użyciu testu, co jest podstawą zaliczenia zajęć i dokonania wpisu w indeksie. Oprę się przede wszystkim na artykule Aureliusza Potempy⁹¹. I tak:

- AM w Gdańsku: studenci wypełniają złożony z 20 losowo wybieranych pytań (z bazy zawierającej ok. 60 pytań) test sprawdzający. Udzielenie 51% poprawnych odpowiedzi jest równoznaczne z jego zaliczeniem;
- Uniwersytet Medyczny w Lublinie: kurs kończy się wypełnieniem testu, (tu brak szczegółów);
- AM we Wrocławiu: udzielenie 60% poprawnych odpowiedzi w teście sprawdzającym uprawnia do otrzymania zaliczenia;
- KUL: student zalicza test składający się z 10 pytań (szczeólów brak);
- Politechnika Lubelska: test sprawdzający składa się z 25 pytań, uprawnienie do otrzymania wpisu zapewnia udzielenie 20 poprawnych odpowiedzi (80%);
- UMCS w Lublinie: test składający się z 25 pytań wielokrotnego wyboru wypełniają słuchacze w ściśle określonych terminach dla poszczególnych wydziałów, zastosowano funkcję mieszania kolejności pytań i odpowiedzi zmniejszając ryzyko wykorzystywania wcześniej przygotowanych zestawów odpowiedzi;
- Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie: stosowano sprawdzający test składający się z 15 pytań, które jesienią 2008 r. rozbudowano; są one wybierane losowo z zestawu 30 pytań, co pozwala uniknąć problemu „gotowców”. Student musi odpowiedzieć poprawnie na 10 pytań (66%);
- Uniwersytet Gdański: szkolenie online nie jest obowiązkowe, stąd zapewne brak testu;
- Uniwersytet Warszawski: aby zaliczyć szkolenie studenci muszą wypełnić test złożony z 17 pytań, udzielając 50% poprawnych odpowiedzi;
- Wyższa Szkoła Humanitas w Sosnowcu: szkolenie online kończy się testem wykorzystującym formułę Quizu. Test składa się z 27 pytań jednokrotnego i wielokrotnego wyboru, przy czym do zaliczenia wymagane było udzielenie poprawnych odpowiedzi na 70% pytań⁹².

Nie oceniając tej palety odmiennych rozwiązań można wszakże zastanowić się nad pytaniem czy rzeczywiście doskonałość tkwi w różnorodności?

⁹¹ Aureiusz P o t e m p a : *Szkolenie biblioteczne online w polskich bibliotekach akademickich...* s.215-218

⁹² Monika J ę d r a l s k a : op.cit

O potrzebie stworzenia warunków do nabywania kompetencji w zakresie e-learningu

Myślę, że dzisiaj żadna biblioteka, która pragnie sprostać oczekiwaniom nowoczesnych użytkowników, coraz sprawniej korzystających z zasobów sieci, nie lekceważy e-learningu jako jednej z dominujących dziś form kształcenia na odległość. Minęły trzy lata, kiedy Anastazja Śniechowska-Karpińska zgłosiła na konferencji bibliotek medycznych w Kazimierzu Dolnym ważny postulat: *By kursy tego rodzaju stały się jednym z elementów wizerunku nowoczesnej biblioteki naukowej, trzeba podjąć teraz odpowiednie działania, które muszą uwzględniać m.in. przygotowanie net-bibliotekarzy (czyli osób potrafiących fachowo przygotować i przeprowadzić kurs on-line*⁹³.

Proponuję przejść do konkretów.

Zgłębiając temat referatu doszedłem do kilku wniosków:

- Bibliotekarze coraz częściej stosują w praktyce i opisują w literaturze wykorzystywane w kształceniu użytkowników bibliotek metody szeroko pojętego e-learningu. Bogatą literaturę przedmiotu starałem się w części bibliotekarskiego zastosowania e-learningu do kształcenia samych pracowników bibliotek i ich użytkowników zrekapitulować, wypuklając jednocześnie mniej może znane aspekty z zakresu samej metodyki zdalnego kształcenia;
- Skoro jednak w tej grupie zawodowej silnie związanej z dydaktyką tyle zainteresowania poświęca się temu zagadnieniu, to może nastał już czas, by przejść od myślenia lateralnego do myślenia (działania) wertykalnego? *Myślenie wertykalne polega na kopaniu tej samej dziury, tylko coraz głębiej. Myślenie lateralne to próbowanie za każdym razem gdzie indziej*⁹⁴;
- Zatem, czas skupić siły i przejść od prostych i niekiedy mało profesjonalnych, a licznych *kejsów* rozwiązywania problemu, do jego wspólnego pogłębienia w formie warsztatów; nawiązania współpracy z wykładowcami konkretnych przedmiotów jako jednego z modeli kształcenia *information literacy*;
- Warsztaty można by rozpocząć w przyszłym roku od grupy przedstawicieli bibliotek medycznych, które stosują już e-kształcenie lub stoją na progu jego wdrażania. Skupić się na opanowaniu profesjonalnego narzędzia jakim jest platforma edukacyjna *open source* ‘Moodle’ i przy tej okazji ćwiczyć różne metodyczne rozwiązania w konstruowaniu modułów kursu wykorzystując do tego jako materiał warsztatowy pliki istniejących już bibliotecznych e-szkoleń. Będzie dzięki temu możliwość udoskonalenia wcześniejszej własnej pracy;

⁹³ Anastazja Śniechowska-Karpińska : op.cit. s.1

⁹⁴ Józef Bednarek : op.cit. s. 17. Myślenie lateralne, to myślenie poboczne, inne niż w tym momencie jest istotne

- Dobrym miejscem na kilkudniowe warsztaty byłaby Łódź (BG UM), łatwo można by tu pozyskać najlepszych miejscowych i krajowych wykładowców:
 - z łódzkiej WSzH-E, która już w 2002 stosowała na dużą skalę e-learning i ma doskonały zespół specjalistów (metodyków, grafików),
 - Tomasza Saryusza-Wolskiego z Centrum Kształcenia Międzynarodowego Politechniki Łódzkiej, członka Zespołu Ekspertów Bolońskich, - przedstawiciela (programisty metodyka) Uniwersyteckiego Centrum Zdalnego Nauczania i Kursów Otwartych w Lublinie,
 - prof. Jerzego Mischke z Bydgoszczy, doskonałego specjalisty od e-learningu, - oraz prof. Marcina Dąbrowskiego z SGH/Warszawa (*e-mentor*) jako metodyka elektronicznych kursów.
- Wydaje się, że etap uprawiania bibliotecznej dydaktyki w postaci e-szkoleń bibliotecznych, opartej właściwie wyłącznie na entuzjazmie garstki zapaleńców, powoli dobiega końca, choć nie sądzę, by entuzjazm się już wyczerpał; rozpoczęcie cyklu warsztatów wydaje się więc w tym momencie w pełni uzasadnione.

Bibliografia

Źródła

Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym. Dz.U. Nr 164, poz. 1365 z późn. zm.

Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 września 2007 w sprawie warunków, jakie muszą być spełnione, aby zajęcia dydaktyczne na studiach mogły być prowadzone z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość. Dz.U. Nr 188, poz. 1347 z późniejszymi nowelizacjami: Dz.U. 2007 Nr 208, poz. 1506; Dz.U. 2008 Nr 90, poz. 551

Platforma edukacyjna Moodle' Wyższej Szkoły Umiejętności Społecznych w Poznaniu, <http://moodle.wsus.pl>

Prace niepublikowane

Marszałek Beata: E-learning jako forma nauki wykorzystująca internetowe narzędzia komunikacyjne. Praca magisterska, Wyższa Szkoła Umiejętności Społecznych w Poznaniu, 2009. Wydruk komputerowy

Opracowania

Książki

Bednarek Józef: Multimedia w kształceniu. Warszawa: Wydaw. Nauk. PWN S.A., 2008. ISBN: 978-83-01-14833-1

Bednarek Józef, Lubina Ewa: Kształcenie na odległość. Podstawy dydaktyki. Warszawa: Wydaw. Nauk. PWN, 2008. ISBN: 978-83-01-15471-4

Europejski System Transferu i Akumulacji Punktów (ECTS). Krótki poradnik... Warszawa: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, 2006. ISBN: 83-87716-68-5

Leksykon e-nauczania/praca zbior. pod red. Ryszarda Tadeusiewicza i in. Łódź: Wydaw. Wyż.Szk.Human.-Ekonom. w Łodzi, 2007. ISBN: 978-83-7405243-6

Niemierko Bolesław: Diagnostyka edukacyjna. Podręcznik akademicki. Warszawa: PWN 2009. ISBN: 978-83-01-15749-4

Artykuły w czasopismach i pracach zbiorowych

Borek-Modelska Cecylia: Przystosowanie biblioteczne – kurs e-learningowy w Wyższej Szkole Finansów i Zarządzania w Białymstoku. W: Przestrzeń informacyjna biblioteki akademickiej – tradycja i nowoczesność/praca zbior. pod red. Beaty Antczak-Sabali i in. Toruń: Wyż. Szk. Bankowa w Toruniu 2009 s.225-232. ISBN: 978-83-923607-6-6

Dąbrowski Jan: Informator o bibliotekach medycznych. *Forum Bibliotek Medycznych* 2008 nr 1 s. 15-51. ISSN: 1899-5829

Derfert-Wolf Lidia: Information literacy – kształcenie umiejętności informacyjnych w bibliotekach akademickich. W: Przestrzeń informacyjna biblioteki akademickiej – tradycja i nowoczesność/praca zbior. pod red. Beaty Antczak-Sabali i in. Toruń: Wyż. Szk. Bankowa w Toruniu 2009 s.186-208. ISBN: 978-83-923607-6-6

Drażek Lucyna: Porozmawiajmy online – wspierająca i stymulująca rola dyskusji grupowej. W: E-edukacja – analiza dokonań i perspektywy rozwoju/pod red. nauk. Marcina Dąbrowskiego i Marii Zajęc. Warszawa: Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych 2009 s. 120-127. ISBN: 978-83-927446-5-8

Dyjas Wioletta, Seiffert Justyna: Przykład praktycznego oprogramowania wiki w bibliotece medycznej. *Forum Bibliotek Medycznych* 2008 Nr 2 s. 28-33. ISSN: 1899-5829

Grad-Grudzińska Małgorzata, Jasińska Magdalena: Ramy kompetencyjne projektanta dydaktycznego kursów e-learningowych. W: E-edukacja – analiza dokonań i perspektyw rozwoju/ pod red. nauk. Marcina Dąbrowskiego i Marii Zajęc. Warszawa: Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych 2009 s. 79-85. ISBN: 978-83-927446-5-8

Kocójowa Maria: Konieczność XXI wieku: ICT w edukacji na odległość polskich profesjonalistów informacji naukowej i bibliotekarstwa (zalety i utrudnienia). W: Edukacja na odległość. Nowe technologie w informacji i bibliotekarstwie/ red. Maria Kocójowa. Kraków: Wydaw. UJ, 2003. ISSN: 1505-9286. Seria: Materiały z Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Nr 14

Kozielska Maria: W poszukiwaniu modelu edukacji dla społeczeństwa wiedzy. W: Edukacja dla społeczeństwa wiedzy/pod red. Marii Kozielskiej. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek 2007 s. 11-33. ISBN: 978-83-7441-8003

Kwiatkowska Wioletta: Możliwości i ograniczenia kształcenia na odległość – ujęcie teoretyczne i praktyczne. W: Media w procesie informacyjno-komunikacyjnym/ pod red. Tadeusza Lewowickiego i Bronisława Siemienieckiego. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek 2008 s. 54-62. ISBN: 978-83-7441-988-8

Lubina Ewa: Wdrażanie e-learningu w szkołach wyższych w świetle potrzeb i zainteresowań studentów. W: E-edukacja – analiza dokonań i perspektyw rozwoju/pod red. nauk. Marcina Dąbrowskiego i Marii Zając. Warszawa: Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych 2009 s. 35-39. ISBN: 978-83-927446-5-8

Majchrzak Maciej: Kształcenie na odległość – perspektywa związana z rozwojem technologii informatycznych. W: E-kultura, e-nauka, e-społeczeństwo/pod red. B. Płonki-Syroki i M. Staszczak. Wrocław: Oficyna Wydaw. Arboretum 2008 s. 111-119. ISBN: 978-83-60011-62-1

Mischke Jerzy M.: Przeszkody, powody i utracone korzyści. E-nauczanie w polskich uczelniach wyższych. W: E-edukacja – analiza dokonań i perspektyw rozwoju/pod red. nauk. Marcina Dąbrowskiego i Marii Zając. Warszawa: Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych 2009 s. 19-24. ISBN: 978-83-927446-5-8

Mischke Jerzy, Stanisławska Anna K.: Nauczanie, cybernetyka, jakość i efektywność. W: Akademia on-line/red. nauk. Jerzy Mischke. Łódź: Wydaw. Wyż. Szk. Human.-Ekonom. w Łodzi 2005 s. 35-51. ISBN: 83-7405-170-1

Morańska Danuta: Kompetencje nauczycieli dla edukacji przyszłości - doskonalenie zawodowe. W: Edukacja dla społeczeństwa wiedzy/pod red. Marii Kozielskiej. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek 2007 s. 250-266. ISBN: 978-83-7441-800-3

Morawska Iwona: Strategia kształcenia medialnego we współczesnej szkole. W: Komunikowanie się w mediach elektronicznych. Język, edukacja, semiotyka/red. nauk. M. Filiciak, G. Ptaszek. Warszawa: Wydaw. Akademickie i Profesjonalne 2009 s. 169-185. ISBN: 978-83-7644-000-2

Nowicki Krzysztof, Hasse Marcin: Analiza możliwości rozszerzenia systemu zarządzającego nauczaniem opartego na licencji Open Source o implementację SCORM. W: Akademia on-line/red. nauk. Jerzy Mischke. Łódź: Wydaw. WSH-E, 2005 s. 271-281. ISBN: 83-7405-170-1

Nowicki Krzysztof, Kaczmarek Piotr, Hasse Marcin: Niedoskonałości Moodle - ocena subiektywna. W: III Sympozjum kształcenia na odległość – metody i narzędzia. Gdynia: Akademia Morska w Gdyni 2005 s.93-103. ISBN: 83-87438-24-3

Osmańska-Furmanek Wielisława, Jędrzycki Jacek: Prezentacja multimedialna w procesie uczenia się. W: Współczesna technologia informacyjna i edukacja medialna/pod red. Tadeusza Lewowickiego i Bronisława Siemienieckiego. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek 2005 s. 117-130. ISBN: 83-7441-033-7

Paprzycka Katarzyna: Distance learning, czyli Oksford tanio! W: Współczesna technologia informacyjna i edukacja medialna/red. Tadeusz Lewowicki, Bronisław

Siemieniecki. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek 2005 s. 407-415. ISBN: 83-7441-033-7

Pawełczak Adam: Nowe funkcjonalności platformy Moodle i ich potencjalne możliwości. W: III Sympozjum kształcenia na odległość – metody i narzędzia. Gdynia: Akademia Morska w Gdyni 2005 s. 123-131. ISBN: 83-87438-24-3

Penkowska Grażyna: Kształcenie wirtualne w uniwersytecie. W: Edukacja dla społeczeństwa wiedzy/pod red. Marii Kozielskiej. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek 2007 s. 152-159. ISBN: 978-83-7441-800-3

Pietrzak Anna: Life long learning = e-learning? W: Media w procesie informacyjno-komunikacyjnym/pod red. Tadeusza Lewowickiego i Bronisława Siemienieckiego. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek 2008 s. 63-70. ISBN: 978-83-7441-988-8

Podpora Ryszard: Metodyka opracowywania treści zajęć dydaktycznych dla potrzeb kształcenia asynchronicznego. W: III Sympozjum kształcenia na odległość – metody i narzędzia. Suplement. Gdynia: Akademia Morska w Gdyni 2005 s. 15-24. ISBN: 83-87438-24-3

Potempa Aureliusz: Szkolenia biblioteczne on-line w polskich bibliotekach akademickich. W: Przestrzeń informacyjna biblioteki akademickiej – tradycja i nowoczesność/prac. zbior. pod red. Beaty Antczak-Sabali i in. Toruń: Wyż. Szk. Bankowa w Toruniu 2009 s. 209-224. ISBN: 978-83-923607-6-6

Przyłuska Jolanta: Biblioteka medyczna jako wsparcie intelektualne dla środowiska naukowego. *Forum Bibliotek Medycznych* 2008 R. 1 nr 2 s. 11-20

Wierzbicka Agnieszka: Miejsce e-nauczania w szkolnictwie wyższym. W: III Sympozjum kształcenia na odległość – metody i narzędzia. Suplement. Gdynia: Akademia Morska w Gdyni 2005 s. 133-138. ISBN: 83-87438-24-3

Wilkin Maria: E-nauczanie dla wielu czy dla nielicznych? W: E-edukacja – analiza dokonań i perspektyw rozwoju/pod red. nauk. Marcina Dąbrowskiego i Marii Zając. Warszawa: Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych 2009 s. 25-34. ISBN: 978-83-927446-5-8

Zając Maria: E-learning po polsku – przegląd form, metod i przykładów. W: Współczesna technologia informacyjna i edukacja medialna/red. Tadeusz Lewowicki, Bronisław Siemieniecki. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek 2005 s. 394-401. ISBN: 83-7441-033-7

Zieliński Wojciech: Co hamuje rozwój e-nauczania w Polsce? W: Akademia on-line/red. nauk. Jerzy Mischke. Łódź: Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna 2005 s. 65-75. ISBN: 83-7405-170-1

Netografia

Antczak-Sabała Beata: Skąd się biorą szkolenia biblioteczne on-line w polskich bibliotekach? [online] W: EBIB 2009 Nr 4 [Dostęp: 2009-05-26] dostępny w World Wide Web, <http://www.ebib.info/2009/104/a.php?antczak>

Bołtuć Piotr: Współczesne modele e-learningu akademickiego. Szkic strategii eksportowej. W: Rozwój edukacji w ekonomicznym szkolnictwie wyższym/pod red. Marcina Dąbrowskiego i Marii Zając. Warszawa: 2005. [Dokument elektroniczny] [Dostęp: 2009-07-07] dostępny w World Wide Web, <http://www.e-edukacja.net/e-learning.pdf>

Cimoch Urszula: Jak zaprojektować efektywne szkolenie blended learning? [online] W: EBIB 2009 Nr 4 [Dostęp: 2009-07-23] dostępny w World Wide Web, <http://www.ebib.info/2009/104/a.php?cimoch>

Dąbrowski Marcin: Standardy tworzenia i prowadzenia zajęć online. [online] W: E-mentor 2004 Nr 4(6) [Dostęp: 2009-07-14] dostępny w World Wide Web, <http://www.e-mentor.edu.pl>

Grygorowicz Anna, Kraszewska Elżbieta: Szkolenie biblioteczne on-line jako nowoczesna forma zajęć dla studentów I roku Akademii Medycznej w Gdańsku. W: Kształcenie użytkowników naukowej informacji medycznej – koncepcje i doświadczenia. Lublin – Kazimierz Dolny, 12-14 czerwca 2006 [Dokument elektroniczny] EBIB. Materiały konferencyjne. Nr 14. [Dostęp: 2009-07-23] dostępny w World Wide Web, http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/25kpbm/grygorowicz_kraszewska_2.php

Jędralska Monika: Do biblioteki przez sieć, z biblioteki do sieci – ‘E-szkolenie biblioteczne’ w Wyższej Szkole Humanitas [w Sosnowcu]. [online] EBIB 2009 Nr 4 [Dostęp: 2009-07-23] dostępny w World Wide Web, <http://www.ebib.info/2009/104/a.php?jedralska>

Kurkowska Ewa J.: Bibliotekarze i e-learning. [Dokument elektroniczny udostępniony przez Autorkę, adiunkta w Instytucie INiB UMK]. Bibliotekarz: uniwersalność i innowacyjność profesji. Ogólnopolska Konferencja Naukowa. Bydgoszcz 14-15 maja 2009 zorganizowana przez Katedrę Informacji Naukowej i Bibliologii oraz Bibliotekę Główną Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.

Misiewicz Maria: Ewolucja systemu ECTS. [Dokument elektroniczny] [Dostęp: 2009-07-28] dostępny w World Wide Web, http://www.erasmus.org.pl/s/p/artykuly/29/292/MM_ewolucja%20ECTS_180509.pdf

Moczałło Rafał: Kurs online z przysposobienia bibliotecznego – studium przypadku. [Dokument elektroniczny] W: E-mentor 2008 Nr 2 [Dostęp: 2009-07-23], dostępny w World Wide Web, http://www.e-mentor.edu.pl/wersja_do_druku.php?numer=24&id=535

Potempa Aureliusz: Szkolenie biblioteczne on-line w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie. [online] *EBIB* 2009 Nr 4 [Dostęp: 2009-07-23], dostępny w World Wide Web, <http://www.ebib.info/2009/104/a.php?potempa>

Próchnicka Maria: Information Literacy. Sztuka wyzwolona XXI wieku. [Dokument elektroniczny] [Dostęp: 2009-07-28], dostępny w World Wide Web, http://www.erasmus.org.pl/s/p/artykuly/29/292/MPR_information_literacy_190609.pdf

Safian Agata, Brewczyńska Magdalena: Platforma e-learningowa Moodle w Bibliotece Pedagogicznej Kujawsko-Pomorskiego Centrum Edukacji Nauczycieli we Włocławku. [online] *EBIB* 2009 Nr 4 [Dostęp: 2009-07-23], dostępny w World Wide Web, http://www.ebib.info/2009/104/a.php?safian_brewczynska

Saryusz-Wolski Tomasz: Prawidłowe funkcjonowanie systemu ECTS w uczelni. Korzyści wynikające z aplikacji o ECTS Label. [Dokument elektroniczny] [Dostęp: 2009-07-28], dostępny w World Wide Web, http://www.erasmus.org.pl/s/p/artykuly/29/292/TSW_ECTS_120509.pdf

Stanisławska-Mischke Anna, K.: Motywacja a efektywność dydaktyczna e-kursów. [Dokument elektroniczny] [Dostęp: 2009-08-02], dostępny w World Wide Web, http://www.lcez.lublin.pl/pliki/konfer_06_2008/Motywacja_a_efektywnosc.ppt

Strahl Danuta: Nowe zadania Państwowej Komisji Akredytacyjnej w świetle wdrażania ram kwalifikacji. [Dokument elektroniczny] [Dostęp: 2009-07-28], dostępny w World Wide Web, http://www.erasmus.org.pl/s/p/artykuly/29/292/D.Strahl_zadania%20PKA_270509.pdf

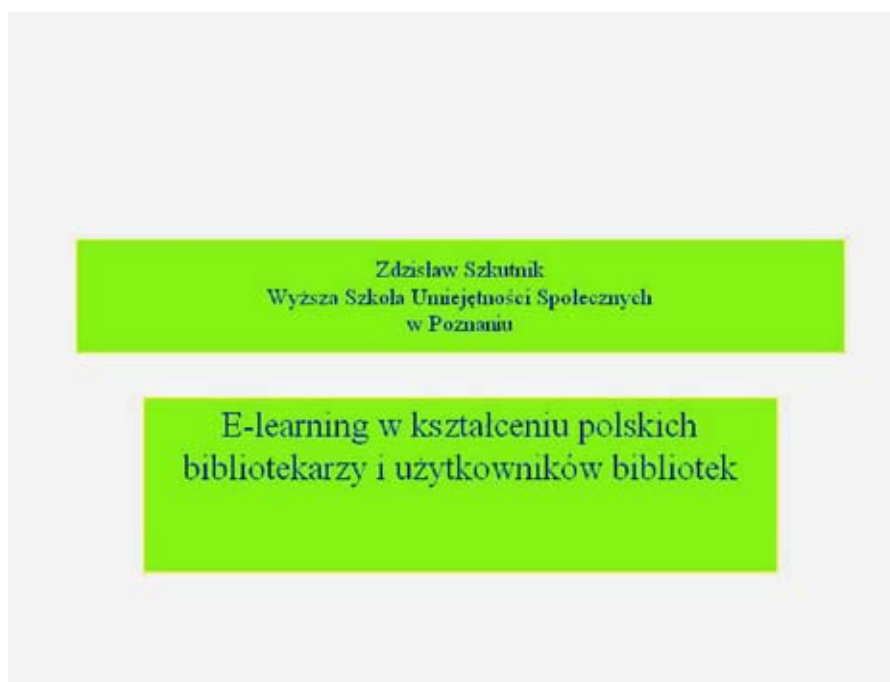
Śniechowska-Karpińska Anastazja: E-learning jako jedna z metod edukacji użytkowników bibliotek naukowych i bibliotekarzy oraz element promocji biblioteki. W: Kształcenie użytkowników naukowej informacji medycznej – koncepcje i doświadczenia. Lublin – Kazimierz Dolny, 12-14 czerwca 2006 [Dokument elektroniczny] *EBIB*. Materiały konferencyjne. Nr 14. [Dostęp: 2009-07-23] dostępny w World Wide Web, <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/25kpbm/sniechowska2.php>

Utrata Irmina: Edukacja biblioteczno-informacyjna użytkowników bibliotek akademickich. W: Kształcenie użytkowników naukowej informacji medycznej – koncepcje i doświadczenia. Lublin – Kazimierz Dolny, 12-14 czerwca 2006 [Dokument elektroniczny] *EBIB*. Materiały konferencyjne. Nr 14. [Dostęp: 2009-07-23] dostępny w World Wide Web, <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/25kpbm/utrata/php>

Wodecki Andrzej: Kontrola jakości procesów e-learningowych w kształceniu akademickim. W: Rozwój edukacji w ekonomicznym szkolnictwie wyższym/pod red. M. Dąbrowskiego i M. Zajęc. Warszawa 2005 [Dokument elektroniczny] [Dostęp: 2009-07-07], dostępny w World Wide Web, <http://www.e-edukacja.net/e-edukacja.pdf>

Wróbel Agnieszka, Wołodko Anna: Szkolenia on-line dla bibliotekarzy, czyli miło jest wiedzieć więcej niż czytelnik. [online] *EBIB* 2009 Nr 4 [Dostęp: 2009-07-23], dostępny w World Wide Web, http://www.ebib.info/2009/104/a.php?wrobel_wolodko

Zajac Maria *Metodyczne aspekty projektowania kursów online*. W: *Rozwój edukacji w ekonomicznym szkolnictwie wyższym*/pod red. Marcina Dąbrowskiego i Marii Zajac. Warszawa 2005 [Dokument elektroniczny] [Dostęp: 2009-07-07], dostępny w World Wide Web, <http://www.e-edukacja.net/e-edukacja.pdf>.

Wprowadzenie

- E-nauczanie obecne jest w Polsce od ok. 10 lat.
To jedno z narzędzi budowania społeczeństwa informacyjnego z czterema rolami jego obywateli:
 - obywatelami informującymi się, - komunikującymi się
 - uczącymi się (zdalnie) i tworzącymi
- W dobie cywilizacji informacyjnej wiedza zyskuje rangę „bogactwa strategicznego” stając się siłą napędową rozwoju społeczeństw
- Teoretycznie jest więc społeczna akceptacja i odpowiednie zapotrzebowanie na zmiany w technologii nauczania kładące nacisk na kształcenie umiejętności uczenia się, czemu sprzyja e-learning

2

Wprowadzenie

- Pomimo powszechnie znanych zalet tej formy kształcenia jest ona wprowadzana na polskie uczelnie opieszale, dlaczego?
 - ✓ Jest czasochłonna
 - ✓ Wymaga nowych kompetencji i pracy zespołu specjalistów przy jej wdrażaniu
 - ✓ Bazuje na zapale jednostek, których nakład pracy nie znajduje odzwierciedlenia w formalnych standardach dydaktyki

3

Wyjaśnienie pojęcia

- ❑ E-learning (elektroniczne nauczanie, zdalne kształcenie) to model działań, w których informacyjno-komunikacyjna technologia wykorzystywana jest do wspierania ogólnie rozumianych procesów szkoleniowych
- ❑ Istotą tego rodzaju nauczania na odległość jest wykorzystanie komputerów i Internetu zapewniających:
 - ✓ asynchroniczne i synchroniczne **komunikowanie się**
 - ✓ praktycznie nieograniczony **dostęp do materiałów** dydaktycznych i celowo dobranych źródeł informacji
 - ✓ **testy sprawdzające** i ćwiczenia do **samodzielnego rozwiązywania**
 - ✓ możliwość **kontaktu (interakcji)** z nauczycielem i **grupową współpracę** uczestników zajęć

4

Wyjaśnienie pojęcia

- ❑ Przy wzrastającej liczbie studentów (czterokrotnie w ostatnich 15 latach) oraz nieproporcjonalnie małym wzroście liczby nauczycieli akademickich, bo tylko dwukrotnym (na 14 tys. profesorów 44% nie przekroczyło 70 roku życia, mniej niż połowa spośród nich jest na emeryturze) e-learning może zapewnić wysoką jakość kształcenia
- ❑ Coraz większe uznanie zdobywa tzw. blendet learning (nauczanie mieszane):
 - ✓ realizacja kształcenia tradycyjnego
 - ✓ równocześnie pewne moduły kursu przenoszone są na platformę edukacyjną i realizowane samodzielnie przez słuchaczy drogą internetową

5

Formy e-learningu w bibliotekach

- Mówiąc ogólnie są to e-tutoriale z przewagą klasycznej formy podawczej wykładu
- Ale w ostatnio pojawiających się nowych inicjatywach edukacyjnych biblioteki stosują już interaktywne formy wykorzystujące platformy edukacyjne zdalnego nauczania w systemie asynchronicznym (*Moodle*)

6

Zalety e-kształcenia

- Od nauczyciela zależy intensywność interakcji ze wszystkimi pozytywnymi skutkami (motywowanie!)
- Cecha materiałów dydaktycznych preferowanych w e-nauczaniu, tj. multimedialność sprawia, że w porównaniu z nauczaniem konwencjonalnym uzyskuje się dzięki niej:
 - ✓ skuteczność nauczania wyższą o 56%
 - ✓ nieporozumienia przy przekazywaniu wiedzy mniejsze o 20-40%
 - ✓ oszczędność czasu 38-70%
 - ✓ tempo nauczania wyższe o 60%
 - ✓ zakres przyswojonej wiedzy wyższy o 25-50%

7

Zalety e-kształcenia

- Materiały multimedialne uruchamiają korzystny związek między zapamiętywaniem a rodzajem zmysłowej percepcji
- W pamięci uczącego się pozostaje:
 - ✓ 20% informacji słyszanej
 - ✓ 30% widzianej
 - ✓ do 40% przy percepcji wzrokowej i słuchowej
- Wydajne metody kontroli

8

Zalety e-kształcenia

- Niewykorzystywaną dotychczas w bibliotecznej dydaktyce technikę prezentacji łączącą obraz (poruszający się kursor jako wskaźnik) wraz z emisją głosu nauczyciela (mp3) zapewnia oprogramowanie typu *open source* dostępne na stronie: <http://camstudio.org>
- Film z instrukcją, jak wykorzystać to oprogramowanie do zrobienia filmu gotowego do zamieszczenia na stronie, zob. <http://www.youtube.com/watch?v=Kiug3H3c4gk>
- Przykładowe zastosowanie:
<http://www.przydomoweogrody.pl/v/zakup-w-ehortico>

9

E-kształcenie w polskim prawie

- ❑ Ustawa z 7 lipca 2005 Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. Nr 164, poz. 1365 z późn. zm.), art. 164 ust. 3: *Zajęcia na studiach mogą być prowadzone także z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość.*
- ❑ Rozporządzenie MNiSzW z 25 września 2007 w sprawie warunków, jakie muszą być spełnione, aby zajęcia dydaktyczne na studiach mogły być prowadzone w wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość (Dz.U. Nr 188, poz. 1347; Nr 208, poz. 1506 oraz 2008 r. Nr 90, poz. 551)

10

E-kształcenie w polskim prawie

- ❑ Ostatecznie po dwóch nowelizacjach *Rozporządzenie* dopuszcza maksymalną proporcję godzin e-kształcenia na poziomie 60% ogólnej liczby godzin zajęć dydaktycznych określonych w standardach kształcenia dla poszczególnych kierunków studiów
- ❑ § 2 *Rozporządzenia* określa sześć warunków dla tych zajęć, które muszą być spełnione łącznie, m.in. zaliczenie z przedmiotu powinno być przeprowadzone w siedzibie szkoły

11

Zmiana filozofii kształcenia

- ❑ Wymagania *Procesu Bolońskiego* sprawiają, że polskie szkolnictwo wyższe dokona w najbliższych latach zmiany orientacji systemu kształcenia:
 - ✓ nastąpi przejście od „systemu nauczania” do „wspomagania uczenia się” studenta
- ❑ Program studiów będzie definiował nie to, czego mamy studenta uczyć, ale to, co student ma umieć (wiedza, rozumienie, umiejętności, postawy):
 - ✓ nacisk na efekty nauczania, a nie na środki, jakie są stosowane, aby osiągnąć te rezultaty

12

Zmiana filozofii kształcenia

- ❑ Wdrożone zostaną do końca punkty zaliczeniowe, zwane *punktami ECTS*
 - ✓ jeden punkt odpowiada efektom kształcenia, których uzyskanie wymaga od przeciętnego studenta 25-30 godzin pracy
- ❑ W centrum uwagi (np. PKA) znajdzie się skuteczność uczelni w kształceniu umiejętności studentów oraz wewnętrzny system uczelni zapewniający jakość, a także ramy kwalifikacji absolwenta (kolejna nowość!)

13

Zmiana filozofii kształcenia

- Do 2010 r. powinny być gotowe Krajowe Ramy Kwalifikacji, czyli opisy kwalifikacji przypisane każdemu kierunkowi studiów pod kątem nakładu pracy, poziomu nauczania, efektów kształcenia, kompetencji i profilu
- Idąc w głąb, zadanie to trzeba będzie rozłożyć na poszczególne przedmioty
- Te nowości na pewno przełożą się także na nowe zadania i oczekiwania wobec bibliotecznego dydaktyki

14

E-kształcenie bibliotekarzy

- Obecny system kształcenia bibliotekarzy w PL jest zależny od „rynku producenta”
- To środowisko akademickie, a nie środowisko bibliotekarskie kształtuje standardy kształcenia
- W kontekście zapowiadanej zmiany filozofii kształcenia to się zmieni – trzeba przygotować się do „rynku studenta i pracodawcy”
- Odwróci się optyka widzenia treści programowych, która uwzględni przede wszystkim potrzeby pracodawcy (bibliotek) oraz studiujących. Znikną za 2 lata „standardy kształcenia”, a pojawią się „struktury kwalifikacji”

15

E-kształcenie bibliotekarzy

- ❑ Trudno dzisiaj o zbiorczy obraz kształcenia bibliotekarzy z wykorzystaniem technologii e-learningu w 15 polskich ośrodkach
- ❑ Z dużym prawdopodobieństwem można założyć, że są to sporadyczne i indywidualne inicjatywy.
Oto kilka przykładów:

[Na kolejnych slajdach rzuty ekranów z UJ, Kielc i WSUS]!

16

INiB UJ w Krakowie

http://www.inib.uj.edu.pl/studia/cele_tresci/nauczyciel_cele_tresci.pdfKraków

Wzrost wiedzy i umiejętności w zakresie bibliotekoznawstwa i nauk bibliotecznych	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Wzrost umiejętności w zakresie bibliotekoznawstwa i nauk bibliotecznych	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Wzrost umiejętności w zakresie bibliotekoznawstwa i nauk bibliotecznych	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Wzrost umiejętności w zakresie bibliotekoznawstwa i nauk bibliotecznych	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Wzrost umiejętności w zakresie bibliotekoznawstwa i nauk bibliotecznych	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Wzrost umiejętności w zakresie bibliotekoznawstwa i nauk bibliotecznych	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Uni Human.-Przyrodn. w Kielcach, IBiDziennik.
<http://www.njk.edu.pl/strony/Adam.Jachimczyk/html/dydaktyka.html>

Dydaktyka

Semestr zimowy 2008/2009

Studia stacjonarne

- Technologia informacyjna**
 - Technologia informacyjna
 - Inżynieria wdrożeń
 - Inżynieria wdrożeń
 - Inżynieria wdrożeń
 - Inżynieria wdrożeń
- Automatyczne systemy biblioteczno-informacyjne - IV rok, spec. zarządzanie informacją**
 - Seminary 2008: poniedziałek, 9:10-10:30 (gr. 11, 12, 45-15-18 (gr. 22)
 - Wykłady 2008: wtorek, 10:00-11:00
 - Wykłady 2008: czwartek, 10:00-11:00
 - Wykłady 2008: piątek, 10:00-11:00
 - Wykłady 2008: sobota, 10:00-11:00
 - Wykłady 2008: niedziela, 10:00-11:00
 - Wykłady 2008: poniedziałek, 10:00-11:00
 - Wykłady 2008: wtorek, 10:00-11:00
 - Wykłady 2008: środa, 10:00-11:00
 - Wykłady 2008: czwartek, 10:00-11:00
 - Wykłady 2008: piątek, 10:00-11:00
 - Wykłady 2008: sobota, 10:00-11:00
 - Wykłady 2008: niedziela, 10:00-11:00

Wyższa Szkoła Umiejętności Społecznych w Poznaniu
<http://moodle.wsus.pl>

WSUS e-learning

Platforma Edukacji Elektronicznej
 Wyższa Szkoła Umiejętności Społecznych

Kategorie kursów

Studia podyplomowe - Informacja Naukowa i Bibliotekarstwo	8
IBS II r. zaoczny	3
IBS III r. zaoczny	4
Kursy dla prowadzących zajęcia	1
Kursy językowe	4
SUM/Studia II stopnia stacjonarne	1
SUM/Studia II stopnia niestacjonarne	1
Studia podyplomowe - Zarządzanie bibliotekami	7
Kursy dla wszystkich studentów	2

Wyższa Szkoła Umiejętności Społecznych w Poznaniu http://moodle.wsus.pl

WSUS e-learning: Kursy Nie jesteś zalogowany(a) (Zaloguj się)

Kategorie kursów | Szuka polszynowem | Informacja naukowa | Bibliotekarstwo

Marketing w Biblioteczce Przewodzący: Magdalena Śliwicka	Kurs przybliża tematy marketingu w instytucjach non profit. Pomaga opracowywać zakres działań marketingowych oraz tworzyć plan marketingowy.
Komputerowe systemy bibliotecznego informacyjnego Przewodzący: Grażyna Ostrowska	Wprowadza przepływy i interakcje bibliotek, które występują w czym jest ten kurs
Organizacja dostępu do e-źródeł informacji Przewodzący: Zdzisław Szulski Przewodzący: Magdalena Śliwicka	Przegląd najnowszych rozwiązań e-źródeł informacji (komercyjny i niekomercyjny) wykorzystywanych w współczesnych bibliotekach, zasad organizowania do nich dostępu (polary, kontrola), który uwzględnia jest dostęp do treści i interakcja z dostarczającą formę grupowania źródeł informacji. Zwraca się do uwagi na różne aspekty techniczne wystawiania informacji.
Biblioterapia Przewodzący: Magdalena Śliwicka	Wprowadza przepływy i interakcje bibliotek, które występują w czym jest ten kurs
Opracowanie zbiorów w formacie MARC 21 Przewodzący: Magdalena Piszcz-Łopatek	Zapewnia dostęp do narzędzi opracowania formalnego zbiorów bibliotecznych w bardziej popularnym formacie MARC 21. W wykładzie wykorzystano przedstawienie zbiorów podobnego poziomu i zasady związane z ustanawianiem, edycji opisu, formata i struktura formalu oraz różnice między formata i ich wpływ na strukturę i dostępność.

Wyższa Szkoła Umiejętności Społecznych w Poznaniu http://moodle.wsus.pl

Organizacja dostępu do e-źródeł informacji Jesteś zalogowany(a) jako Zdzisław Szulski (Wyloguj się)

WSUS - org. dost. e-źródła

Tematyka

Kurs zawiera podstawową wiedzę w e-źródłach wykorzystywanych przez współczesne biblioteki i e-źródłach, bazach pełnotekstowych on-line oraz technologiach zarządzania numeracją, a także w metodyce organizowania zbiorów bibliotecznych i integrowania źródeł bibliotecznych. Zwracana jest do użytkowników e-źródeł informacji (tak z czynnikiem) jako jednej z gamy technik wyszukiwawczych. Zapoznania goście w szczególności przygotować do: Oceny, Mierze, bieżącej literatury w umiarkowanej grupie.

WARSZATA
 Planuje zamierzone wykład literatury przedmiotu, w formie digitalizowanej (zobaczenie mediów plików może potrwać 2-3 minuty)

Plan wykładu

- Wykład wprowadzący
- Charakterystyka
- Charakterystyka A. Główny przydatny (pdf 1,3 MB)
- Szukanie Z. Charakterystyka (pdf 5,55 MB)
- Temat. Charakterystyka e-źródła (pdf 4,26 MB)
- Temat. Charakterystyka e-źródła (pdf 1,1 MB)

1 Informacja elektroniczna w biblioteczce

Plan wykładu zawiera tematykę (zobacz elektroniczne, cyfrowe, wirtualne) emulowane systemy biblioteczne elektroniczne, zdigitalizowane przydatne praktycznych rozwiązań. Temat ma w znacznym stopniu charakter wprowadzający w problematykę e-źródeł informacji.

- Informacja elektroniczna cz.1
- Informacja elektroniczna cz.2
- Informacja elektroniczna cz.3
- Informacja elektroniczna cz.4

Wyższa Szkoła Umiejętności Społecznych w Poznaniu <http://moodle.wsus.pl>

22

E-kształcenie użytkowników bibliotek

- Funkcja dydaktyczna bibliotek znajduje w nim atrakcyjne wsparcie, chętnie przyjmowane przez młodzież akademicką
- Istnieje w miarę precyzyjna lista bibliotek (38), które takie zadanie podjęły i wdrożyły. Wyniki badań tej praktyki można znaleźć w literaturze przedmiotu (zob. referat)
- Dominującym miejscem zdalnego nauczania są strony internetowe. Tu biblioteki zamieszczają pomocne w szkoleniu animowane instrukcje korzystania z katalogu komputerowego oraz dodatkowe materiały z zakresu techniki korzystania z zasobów b-ki (formaty: html, ppt, pdf, word, wiki)

23

E-kształcenie użytkowników bibliotek

- ❑ W realizacjach z ostatnich lat wykorzystuje się w dydaktyce bibliotecznej najnowsze technologie informatyczne pozwalające już na profesjonalny e-learning, m.in. systemy *open source*, np. Moodle
- ❑ W świetle zapowiadanych zmian kształcenia coraz bliższa staje się nam koncepcja *information literacy*, czyli kształcenia szeroko pojętych umiejętności informacyjnych (kultury informacji, alfabetyzacji informacyjnej)

24

E-kształcenie użytkowników bibliotek

- ❑ Chodzi o pozyskanie pewnej wiedzy oraz umiejętności wyszukiwania informacji w różnych źródłach i mediach, jej selekcji, krytycznej oceny oraz przetwarzania jej na własny użytek
- ❑ To rozszerzenie umiejętności korzystania z biblioteki i jej systemu informacyjno-wyszukiwawczego
- ❑ Co może wejść w standard kompetencyjny (ramy kwalifikacji) użytkowników bibliotek w szkołach wyższych z zakresu *information literacy* ?

25

E-kształcenie użytkowników bibliotek

- ✓ Umiejętność określenia rodzaju, zakresu i zasięgu potrzebnej informacji
- ✓ Umiejętność zapewnienia sobie efektywnego dostępu do źródeł informacji
- ✓ Umiejętność krytycznej oceny informacji i jej źródeł oraz integrowania wyselekcjonowanej informacji z dotychczas posiadaną wiedzą i systemem wartości
- ✓ Umiejętność efektywnego wykorzystania informacji, sprzyjającego realizacji określonego celu
- ✓ Świadomość społecznych, ekonomicznych, prawnych aspektów dostępu do informacji i korzystania z niej

26

E-kształcenie użytkowników bibliotek

Trzy modele realizacji programu *information literacy*:

- ✓ autonomiczne zajęcia w bibliotece
- ✓ zintegrowane z określonym przedmiotem danego kierunku studiów (prowadzi bibliotekarz i nauczyciel)
- ✓ zajęcia zorientowane na treści programowe danego kierunku studiów prowadzone we współpracy przez bibliotekarzy i nauczycieli

W bibliotekach medycznych przeważa model pierwszy, ale zdarzają się realizacje także według trzeciego schematu

27

Nowa rola bibliotekarza jako e-nauczyciela informacji naukowej

- Z osoby przekazującej wiedzę, będącej w pewnym sensie źródłem wiedzy, staje się animatorem, organizatorem działań edukacyjnych, przewodnikiem i tutorem (korepetytorem)
- Wskazuje on sposoby konstruowania wiedzy z informacji pochodzących z różnych źródeł
- Ma on dyscyplinować i mobilizować do pracy poprzez umiejętnie budowanie motywacji studentów
- Dlatego zmienia się metodyka nauczania i nowego znaczenia nabierają czynności związane z projektowaniem e-szkoleń bibliotecznych

28

Nowa rola bibliotekarza jako e-nauczyciela informacji naukowej

- Czy obecne kompetencje bibliotekarzy są wystarczające, by kreatywnie wspierać nowoczesne poczynania edukacyjne biblioteki?
 - Zaufanie do umiejętności bibliotekarza budowane jest poprzez właściwe reagowanie na potrzeby informacyjne środowiska i aktywną z nim współpracę
 - Jolanta Przyłuska (*Forum Bibliotek Medycznych* Nr 2):
 - ✓ *im wyższy poziom kultury informacyjnej prezentuje biblioteka, tym większe wsparcie otrzymuje użytkownik*
- I dalej:

29

Nowa rola bibliotekarza jako e-nauczyciela informacji naukowej

- ✓ *Współczesna medyczna biblioteka akademicka jako instytucja oparta na wiedzy, stale się rozwija, dokształca i uczy, aktywnie włącza się w procesy kształtowania umiejętności informacyjno-komunikacyjnych wśród swoich użytkowników.*

Cóż dodać? Noblesse oblige!

30

W jakim kierunku rozwijać e-learning użytkowników bibliotek?

- Trzeba w umiejętny sposób skorzystać z dwóch podstawowych psychologiczno-pedagogicznych koncepcji:
 - ✓ behawioryzmu
 - ✓ i konstruktywizmu

które dla uprawiania e-learningu mają zasadnicze znaczenie

31

W jakim kierunku rozwijać e-learning użytkowników bibliotek?

- ❑ **Behawioryzm** skupia się na zachowaniach. Uczenie się, to przyswajanie nowego zachowania będące efektem reakcji na bodźce
- ❑ Nauczanie sprowadza się do projektowania serii bodźców, wzmocnień, kar, tak by osiągnąć pożądane zachowanie ucznia, które później ocenia się testowo
- ❑ Istotną rolę odgrywa pamięć, bo zapamiętanie informacji gwarantuje wiedzę
- ❑ Uczeń nie musi rozumieć świata, ma przyswoić sobie informację go opisującą. Jest traktowany jako bierny adresat informacji, u którego myślenie i świadomość nie biorą udziału w procesie uczenia się

32

W jakim kierunku rozwijać e-learning użytkowników bibliotek?

- ❑ **Konstruktywizm** natomiast jest koncepcją nauczania, w której refleksja nad osobistym doświadczeniem stanowi punkt wyjścia do własnego rozumienia świata:
 - ✓ człowiek nie rejestruje informacji, lecz buduje wiedzę z dostępnych danych
 - ✓ poznanie przekształca otrzymane informacje, jest więc czynne, nie bierne
- ❑ Nauczanie w tej koncepcji związane jest z aktywnością uczącego się, która sprawia, że uczeń konstruuje własną wiedzę, a nie tylko przyswaja ją jako tę przekazaną przez nauczyciela

33

W jakim kierunku rozwijać e-learning użytkowników bibliotek?

- ❑ Konstruktywistyczna koncepcja edukacji odchodzi od transmisyjnego przekazu treści przez nauczyciela (tzw. nauczanie liniowe) na rzecz modelu interakcyjnego i samodzielnego zgłębiania wiedzy przez studenta
- ❑ Nauczyciel ma tworzyć ku temu warunki stając się organizatorem zadań edukacyjnych. Ma wspierać kształtowanie człowieka kreatywnego i samodzielnego w myśleniu

34

Behawioryzm czy konstruktywizm? (doskonałość tkwi w różnorodności)

- ❑ E-kształcenie użytkownika info może być – w zależności od założeń nauczyciela – konstruktywistyczne, ale też behawioralne
- ❑ Konwencjonalny przekaz treści w układzie liniowym (moduły/tematy, lekcje, bloki) nacechowany prostotą organizacyjną (jasność wymagań, celowość), do tego sprawdzanie stopnia przyswojenia wiedzy (testy-nagradzanie lub karanie), to wszystko sprawia, że uczący się wypracowuje swój system zachowań. To przecież behawioralna koncepcja nauczania i ona –póki co- w e-learningu bibliotecznym dominuje.

35

Behawioryzm czy konstruktywizm? (doskonałość tkwi w różnorodności)

- Równolegle występuje nurt konstruktywistyczny. Wyraża się on:
 - ✓ w braku bezpośredniego nadzoru nauczyciela (rozlicza z terminowości, nie ingeruje w organizację pracy własnej studenta)
 - ✓ wskazywaniu źródeł wiedzy, które student ma sam poznać, w miejsce przekazu treści, które przygotował nauczyciel
 - ✓ tworzeniu warunków pracy zespołowej
 - ✓ innej roli ucznia (staje się podmiotem)
 - ✓ i innej roli nauczyciela (pomaga studentowi zrozumieć i zastosować pozyskaną wiedzę)

36

Behawioryzm czy konstruktywizm? (doskonałość tkwi w różnorodności)

- W rezultacie ogranicza się tradycyjne treści na rzecz przykładów i zadań, polegających na samodzielnym znajdowaniu rozwiązań
- Pozyskiwanie do tego celu wiedzy czyni uczenie się bardziej efektywnym niż gdyby student najpierw otrzymał porcję wiadomości do zapamiętania i dopiero w dalszej kolejności dowiadywał się o sposobie jej zastosowania
- W zależności od koncepcji, na którą się decydujemy, trzeba dobrać odpowiednie rozwiązania metodyczne, tj. dokonać doboru celów, metod nauczania, technik motywacji oraz metod sprawdzania wiedzy (więcej w referacie)

37

Wniosek: potrzebne jest bibliotekarzowi/e-
nauczycielowi wsparcie!

- ❑ Które pozwoli pozyskać lub wzbogacić niezbędne kompetencje osób bezpośrednio prowadzących e-edukację
- ❑ W referacie zamieszczono szereg wskazówek przydatnych w opracowaniu kursu e-learningowego, w tym także szkolenia bibliotecznego online, odsyłając jednocześnie do licznych pomocnych miejsc
- ❑ Wniosek: podjąć systematyczne tworzenie warunków do zdobywania kompetencji lub pogłębiania już posiadanych z zakresu e-learningu

38

Wniosek: potrzebne jest bibliotekarzowi/e-
nauczycielowi wsparcie!

- ❑ Przypomnijmy postulat Anastazji Śniechowskiej-Karpińskiej zgłoszony w czerwcu 2006 r. na konferencji bibliotek medycznych w Kazimierzu Dolnym:
 - ✓ *By kursy tego rodzaju stały się jednym z elementów wizerunku nowoczesnej biblioteki naukowej, trzeba podjąć teraz odpowiednie działania, które muszą uwzględniać m.in. przygotowanie net-bibliotekarzy czyli osób potrafiących fachowo przygotować i przeprowadzić kurs online.*
- ❑ Jak zatem w kontekście dość bogatych dotychczasowych doświadczeń związanych z bibliotecznym e-learningiem postąpić?

39

Wniosek: potrzebne jest bibliotekarzowi/e-
nauczycielowi wsparcie!

- ❑ Niezwłocznie przejść od myślenia lateralnego do myślenia i działania wertykalnego!
- ❑ *Myślenie wertykalne polega na kopaniu tej samej dziury, tylko coraz głębiej. Myślenie lateralne to próbowanie za każdym razem gdzieś indziej.*
Myślenie lateralne, to myślenie poboczne, inne niż w tym momencie jest istotne (prof. J. Bednarek)
- ❑ Czas skupić siły i przejść od prostych i niekiedy mało profesjonalnych, a licznych 'kejsów' rozwiązywania problemu, do jego wspólnego zgłębiania w formie warsztatów

40

Wniosek: potrzebne jest bibliotekarzowi/e-
nauczycielowi wsparcie!

- ❑ Uznać za priorytet opanowanie profesjonalnego narzędzia, jakim jest najpopularniejsza w PL platforma edukacyjna *open source* 'Moodle'
- ❑ Ćwiczyć pod okiem zawodowego projektanta dydaktycznego różne metodyczne rozwiązania w konstruowaniu modułów kursu wykorzystując do tego jako materiał warsztatowy pliki istniejących już bibliotecznych e-szkoleń
- ❑ Dobrym miejscem na cykliczne kilkudniowe warsztaty byłaby Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Łodzi (więcej – zob. referat)

41